

ارایه مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران

سعید تیموری*

اسماعیل کاوسی**، عباسعلی قیومی**

چکیده

امروزه، فرهنگ شهروندی به عنوان مؤلفه‌ی کلیدی توسعه اجتماعی و فرهنگی مورد توجه اندیشمندان قرار گرفته است. از سویی تحقق مفهوم و شکل‌گیری ایده شهروندی، نیازمند وجود بستری مناسب می‌باشد که از آن به عنوان جامعه مدنی یاد می‌شود. کیفیت مشارکت شهروندان در امور جامعه، از شاخص‌های اساسی توسعه یافتگی و از الزامات اساسی سرمایه اجتماعی در هر جامعه مدنی است. عناصر کلیدی فرهنگ شهروندی، همواره از طرف محققان و صاحب نظران، از گذشته تا کنون مورد بحث قرار گرفته است. از ضروریات دستیابی به شاخص‌های توسعه، تعیین میزان نهادینه شدن فرهنگ شهروندی می‌باشد. در این پژوهش به منظور ارایه مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران، با استفاده از تحلیل محتوای قیاسی؛ با شناسایی ۷۸۷ کد مفهوم، کدگذاری و دسته‌بندی آنها در سه مرحله نهایتاً ۱۷۳ شاخص اصلی؛ در شش بعد و ۲۳ مولفه، تبیین و با استفاده از تکنیک دلفی سه مرحله‌ای در بین ۱۸ نفر از خبرگان علمی و اجرایی، این شاخص‌ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت. نهایتاً مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران در شش بعد مفهوم فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری،

* دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال (نویسنده مسئول)، sina49t73@gmail.com

** استاد تمام، گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ekavousy@yahoo.com

*** دانشیار گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ghayoomi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۰۸

تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی ارائه شد.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی

۱. مقدمه و طرح مسئله

یکی از ویژگی‌های آموزش فرهنگ شهروندی این است که شهروندان را با تاریخ و ساختار محیطی که در آن زندگی می‌کنند، آشنا کنیم. هم چنین قواعد و سلوک دموکراتیک را به شهروندان آموزش دهیم. در واقع فرهنگ به نوعی برای شهروندان ویژگی تکلیف‌مدارانه به وجود می‌آورد که باید اخلاق مدنی و روحیه‌مداری بیشتری از شهروندان در جهت سازگاری با جامعه صادر گردد. تربیت شهروندی در بعد فرهنگ، اشاره به حمایت قانونی از فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های موجود در یک جامعه می‌کند که باید شهروندان به پذیرش این خرده‌فرهنگ‌ها بپردازند و احترام متقابلی برای آن‌ها در یک جامعه قائل شوند که این مسئله در سازگاری اجتماعی و رشد اخلاقی مدنی کمک بسیاری می‌کند. بر این اساس آموزش‌هایی که به شهروندان در زمینه‌ی حقوق اشتراکی و رعایت فرهنگ اقلیت‌ها داده می‌شود، نقش بارزی در توسعه فرهنگ شهروندی دارد (فتحی و علاف‌بهبهانی، ۱۳۹۰: ۱۷۱).

لازمه حل مسائل شهری، بحران‌های شهرنشینی و اصلاح رفتار شهروندان، وجود یک فرهنگ مناسب شهروندی و شهرنشینی است، که این مقولات جزء پایه‌های اساسی و داوم شهری می‌باشند، و همه اجزای یک زندگی شهری باید با در نظر گرفتن نقش فرهنگ در مناسبات اجتماعی شهر، تأسیسات شهری، نظام حمل و نقل، کالبد شهر و کاربرد‌های شهری سعی کنند، تعادل لازم را بوجود آورند؛ پس این نکته اساسی که در تبیین بعد فرهنگ شهروندی باید اشاره شود این است که

نمی‌توان شهروندی را صرفاً از منظر حقوقی و قانون یا صرفاً از منظر رابطه شهروند و دولت بررسی کرد، همان‌طور که که فالكس می‌گوید، شهروندی یک مفهوم پویاست، که برای تأمین واقعی‌اش باید به فراسوی دولت بسط یابد و فرهنگ را در بررسی آن مورد توجه قرار داد. (فاضلی، ۱۳۸۶: ۲)

برای یافتن راهکار منطقی و روشمند، برای پاسخ گویی به پرسش هایی چون نحوه توسعه فرهنگ انسانی در متن شهری، می توان از الگوی تحلیل سه سطحی بهره جست. این الگوی نوپا گذشته از دو سطح کلان و خرد، سطح میانه ای نیز دارد. برداشت ایستا از فرهنگ شهری آن را در سطح میانه که به سازمان ها و گروه بندی های اجتماعی اختصاص دارد، قرار می دهد. سطح خرد به فرد و رفتار و سطح کلان به ساختار جمعی می پردازد. برداشت پویا از فرهنگ شهری، ارتباط متقابل سه سطح پیش گفته الزامی می شود. برنامه ریزان شهری به هنگام برخورد با فرهنگ شهری از رابطه ارزش ها، هنجارها، روابط انسانی و ساختار شهر بالاخره برنامه ریزی شهری یاد می کنند. جامعه شناسان، فرهنگ شهری را در معنای شهری بودن می جویند. برخی غیرشخصی شدن را مهم ترین ویژگی فرهنگ شهری می دانند که روابطی با واسطه است نه چهره به چهره. مبارزات گروه های اجتماعی، به ویژه جنبش های اجتماعی تهیدستان، خودبخش مهمی از فرهنگ شهری اند. (فاضلی، ۱۳۸۶: ۵۶)

شهر و شهرنشینی از جدی ترین و مهم ترین مباحثی است که توجه بدان میتواند پایه های توسعه مدرن رادر کلانشهر تهران بنا کند. و از آنجایی که حوزه عملکرد شهرداری تهران تاسطوح ناحیه و محله و حتی کوی و برزن گسترده میباشد و سرانه فضاهای فرهنگی، اجتماعی و ورزشی زیادی در اختیار دارد لذا توجه به توسعه فرهنگ شهروندی در امر مدیریت شهری از اهمیت بسزایی برخوردار است.

از مهمترین مسائلی که در ارتباط با توسعه فرهنگ شهروندی میتوان بیان کرد، شناخت فرهنگ شهروندان و وضعیت موجود در شهر است؛ که وجود خرده فرهنگ ها، قومیت ها و نگرش های متفاوت، زمینه توسعه فرهنگی را قدری با مشکل مواجه می سازد. و این موضوع با شیخون فرهنگی دشمنان شکل دیگری بخود گرفته، بنابر این تغییرات فرهنگی سریع در کلان شهر تهران و تحت شعاع قرار گرفتن سبک زندگی و فاصله فرهنگی بین نسلی زمینه ساز تظاهر اجتماعی متعددی است. لذا دغدغه هایی از قبیل بحث سبک زندگی، هویت دینی و ملی، انقلابی، بحث تحکیم بنیان خانواده و نگاه شهروند خانواده مدار با محور آموزش های مبتنی بر خانواده، ایجاد جهت دهی مناسب به برنامه های فرهنگی و هدایت و نظم دهی در اقدامات فرهنگی، ضرورت هدفمند نمودن آموزش های شهروندی برای دستیابی به فرهنگ شهروندی را دوچندان ساخته است.

در همین راستا پژوهش حاضر در پی آن است تا مدلی جهت توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران ارائه نماید.

۲. مبانی نظری

فرهنگ مفهومی پیچیده و پویاست که برای افراد مختلف تنوعی از معنا را داراست. تعریف فرهنگ از یکسو، سهل و از سوی دیگر سخت است زیرا در محاوره‌های عمومی مردم واژه‌ای پرکاربرد به حساب می‌آید. اغلب افراد برای تبیین هرچیزی از این اصطلاح، مثل داشتن فرهنگ بالا، فرهنگ پایین و یا اصطلاح‌های: فرهنگ فردی، فرهنگ اجتماعی، فرهنگ سیاسی، فرهنگ اقتصادی، فرهنگ دینی، فرهنگ غربی، فرهنگ شرقی و مواردی از این قبیل استفاده می‌کنند. به این ترتیب همه‌چیز را به نوعی به فرهنگ ربط می‌دهند و همه چیز را در بطن و داخل آن می‌بینند. در این صورت، تعریف فرهنگ آسان است، چون همه چیز به نوعی به فرهنگ ارتباط پیدا می‌کند و فرهنگ یعنی همه‌ی داشته‌ها و نداشته‌های جامعه. اما سخت است، نخست به این دلیل که تعاریف ارائه شده از فرهنگ بسیار پرشمار و برخی نیز متناقض با دیگری است و انتخاب از میان آن‌ها کار آسانی نیست. دوم آن‌چه را عموم مردم فرهنگ تلقی می‌کنند، متخصصان، فرهنگ تلقی نمی‌کنند (صادقی، ۱۳۹۱: ۳۶).

۱.۲ آموزش شهروندی

آموزش شهروندی هدف «تعلیم شهروندان آینده» را دنبال می‌کند، این نوع تربیت لزوماً باید بچه‌ها، افراد جوان و بزرگسالانی را دربرگیرد که به عنوان موجودات زنده در وضعیت انسان‌هایی دارای قدرت منطق و وجدان هستند. بنابراین نمی‌توان خصوصیات فردی هرکدام از افراد را نادیده گرفت. علاوه بر این، حقوق بشر شامل؛ حقوق مدنی و سیاسی می‌باشد که مورد آشکارا مربوط به حقوق و قوانین شهروندی است. در نتیجه، یک آموزش حقوق انسانی مربوط به شهروندی می‌شود و به این مسأله توجه می‌کند که یک شهروند خوب با تمام قوانین حقوق بشر سروکار دارد. متقابلاً آموزش شهروندی که شهروندان خوب را تعلیم می‌دهد. به عنوان نمونه، شهروندانی که از موضوعات بشری و سیاسی در ارتباط با جامعه یا ملت آگاه هستند، نیازمند به دست آوردن کیفیت‌های اخلاقی مرتبط با هر فردی هستند. تمام اشکال آموزش شهروندی، احترام به دیگران و تشخیص برابری تمام انسان‌ها با هم را القا می‌کنند، بحث در مورد تمام اشکال این تمایزها (مثل؛

نژادی، جنسی و مذهبی) هم این مسائل را از طریق تلقین روح پایداری و صلح در میان تمام انسان‌ها بیان می‌کنند (منافی شرف‌آباد و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۷).

۲.۲ فرهنگ شهروندی

فرهنگ را به دو گروه مادی و معنوی می‌توان تقسیم کرد. فرهنگ مادی به دستاوردهای مادی یعنی ابزار و ادوات و فناوری مربوط می‌شود و فرهنگ معنوی شامل اندیشه‌ها، باورها، ارزش‌ها و به‌طور کلی دستاوردهای غیرمادی بشر است. آنچه شهرها را از یکدیگر متمایز می‌سازد فرهنگ‌هایی است که هر شهر در خود دارد؛ بعضی از آن شهرها، شهرهای فرهنگی هستند و بعضی فرهنگ شهری دارند. برای بیان تفاوت آنها باید گفت که شهر فرهنگی شهری است که حامل تمدن و فرهنگ دیرینه است، شهری است که خصوصیات و عناصر فرهنگی خود را در خود جای داده است و از این نظر برای مردم تمام‌جهان ارزشمند است. اما آنچه حائز اهمیت است فرهنگ شهری است. این فرهنگ شهری است که با مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و باورها نوع زندگی انسان را در شهر تعیین می‌کند یا با اجرای اعمال فیزیکی در فضای شهر، نمادهایی را با معانی خاص برای شهرنشینان تداعی کرده، حس تعلق و خاطره‌انگیزی را در آنان و احساس رضایت‌مندی از زندگی در شهر خود ایجاد می‌کند. همچنین این فرهنگ شهری است که به منابع فرهنگی شهر از قبیل بناهای تاریخی، خرده فرهنگ‌ها و صنایع دستی، آداب و رسوم، فولکلور و منابعی که زاده زیست‌بوم شهری است ارزش و اعتبار می‌بخشد و سبب توسعه اجتماعی و سیاسی جوامع شهری می‌شود. (شیرکوند، ۱۳۹۴).

۳.۲ بنیان‌های نظری فرهنگ شهروندی

نظریه فرهنگ شهروندی، بر چند واقعیت اجتماعی زیر ناظر و متکی است که می‌توان آن‌ها را «ابعاد فرهنگ شهروندی» نیز دانست: شهروندی یک «سازه اجتماعی» است، در نتیجه تابعی از بستر اجتماعی و زمینه فرهنگی جامعه خود است. از این‌رو، با توجه به تنوع و تفاوت فرهنگ‌ها، با معانی فرهنگی متفاوتی از شهروندی روبه‌رو هستیم. اگرچه در اساس، شهروندی مفهومی حقوقی و معطوف به حقوق و وظایف شهروندان و رابطه دولت و شهروندان است، اما ابعادی فرهنگی فراسوی این رابطه‌های حقوقی دارد. از این‌رو به تعریفی جامع‌تر از شهروندی نیاز داریم تا ابعاد فرهنگی فراسوی رابطه‌های حقوقی را

دربرگیرد. شهروندی، «بنیان‌های فرهنگی» دارد و از مجموعه‌ای از ارزش‌های اجتماعی مانند مساوات‌طلبی، آزادی، فردگرایی، مردم‌سالاری و مسئولیت‌پذیری مدنی حمایت می‌کند. در کنار حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی، حقی نیز به نام حقوق فرهنگی وجود دارد. از این‌رو، فرهنگ شهروندی در یک بیان واضح ناظر به تأمین حقوق فرهنگی شهروندان است (اسماعیلی، ۱۳۹۲).

حال با توجه به این مطالب در این بخش سعی بر این داشته‌ایم که از دیدگاه متفکران اجتماعی بنیان‌های نظری فرهنگ شهروندی را بررسی نمائیم.

۱.۳.۲ اندیشه هابز

هابز در بسط نظریه‌های فرهنگ شهروندی و مشارکت شهروندان دیدگاه بدبینانه داشته است؛ وی ویژگی اساسی حاکم و دولت وقت جامعه را "قدرت مطلقه" دانسته است. بر این اساس باید بیان کرد که اندیشه هابز در رشد فرهنگ شهروندی

پل ارتباطی مهمی در تاریخ تکامل فرهنگ شهروندی بود، چرا که بسیاری از ایده‌های مستقیماً به مفهوم توسعه یافته تری از شهروندی انجامید که در اندیشه لیبرال‌های کلاسیک نظیر جان لاک بروز یافت. سنت لیبرال که بوسیله هابز در بعد فرهنگ شهروندی بنا شد از سوی لاک توسعه یافت (کوشا، ۱۳۸۷: ۱۷)

بر این اساس، مشارکت شهروندان در امور شهری فعل و انفعالی است که برای شهروندان امکان آن را فراهم می‌کند تا در فرمول‌بندی خط‌مشی‌های موثر بر جامعه، مشارکت نمایند. مشارکت نه تنها به تعامل شهروندان در فرآیندها و روند پیشرفت‌های محلی که به اختیاردی وسیع‌تر به شهروندان جامعه نیز منجر می‌شود. فرآیندهای مذکور در نهایت، موجب توسعه سطح استانداردهای زندگی در جامعه می‌شوند (مک‌اوان، ۲۰۰۳، ۱۶).

۲.۳.۲ اندیشه تی.ام. مارشال

مارشال (Marshal) از پیشگامان نظریه شهروندی در قرن بیستم، شهروندی را پایگاهی می‌داند که به تمام افرادی که عضو تمام عیار اجتماعی خود هستند، داده شده است. این افراد همگی جایگاه، حقوق و تکالیف متناسب با این پایگاه دارند و قانون ضامن حقوق و وظایف شهری است (فالكس، ۱۳۸۱: ۱۴). به عقیده مارشال (به نقل از پوتر (Potter)،

(۲۰۰۲)، شهروندی در برگیرنده سه بعد مجزا و درعین حال مرتبط با یکدیگر است: شهری، سیاسی و اجتماعی. از نظر وی، بعد شهری شامل حقوق ضروری برای آزادی فرد است، بعد سیاسی، حقوقی است که در فعالیتهای سیاسی حضور پیدا می کند و منظور از بعد اجتماعی، گستره کاملی از حقوق تا بخش کوچکی از رفاه اقتصادی و امنیت حقوقی می شود تا به طور کامل در بخش اجتماعی سهیم شود و زندگی تمام افراد را با توجه به تمام منافع استاندارد جامعه احیا نماید. از دهه ی ۱۹۵۰ یعنی زمانی که مارشال این مطلب را اذعان نمود؛ انگیزه ی در حال رشدی در خصوص وظایف شهروندان و حقوق آنها ایجاد گردیده است. علاوه بر این رفاه شامل آن چیزی است که مردم می توانند برای هم انجام دهند و همچنین شامل قوانینی می شود که دولت تعیین می کند (پوتر، ۲۰۰۲).

۳.۳.۲ اندیشه برایان ترنر

ترنر ابتدا به نقد فرهنگ شهروندی مارشال پرداخته و عقیده دارد که باید در حقوق شهروندی نه تنها به ابعاد "مدنی و سیاسی" شهروندی توجه کرد؛ بلکه ابعاد "اقتصادی و فرهنگی" حقوق شهروندان باید مورد بررسی قرار گیرد. بر این اساس شهروندی اجتماعی و سیاسی تکیه بر شهروندی فرهنگی و اقتصادی رشد می کند، و معتقد است که مارشال توجه به تفاوت های نژادی زبانی و مذهبی نکرده و تنها به تمایز طبقاتی و ارتباط آن با سه حقوق مطرح شده اشاره می کند، بر این اساس فرهنگ شهروندی حلقه وصل همه طبقات اجتماعی با تأکید بر ارزش مشترک میان شهروندان شکل می گیرد. به نظر ترنر

شهروندی را مجموعه ای از حقوق و الزامات اجتماعی دانسته که به افراد در یک جامعه شهری هویت رسمی و قانونی داده و این حقوق و الزامات اجتماعی و قانونی ریشه تاریخی و تکاملی در سیر زندگی اجتماعی انسان دارد و باعث شکل گیری نهادهای اجتماعی و قانونی یک جامعه شهری چون نظام قضایی، پارلمانی و دولت رفاه شده است. ترنر بر مبنای دیدگاه جامعه شناسی خود موضوع فرهنگ شهروندی را به نهاد های اجتماعی جامعه معطوف کرده که این نهاد های اجتماعی هر کدام بیان کننده نوع خاصی از حقوق شهروندی و الزاماتی که باید شهروندان نسبت به انجام آن حقوق در یک نظام سیاسی انجام دهند فرهنگ شهروندی را تشریح می کند. (عاملی، ۱۳۸۰: ۷۵).

در مجموع باید در اندیشه ترنر در حوزه فرهنگ شهروندی به این نتیجه رسید که شهروندی در قالب فرایند مدرنیزاسیون سیاسی و اجتماعی در جوامع غربی دارای صور و اشکال متفاوت و متنوع است، و سیر شتابانی دارد؛ از اینرو وی را باید حامی اصلی شکل‌گیری فرهنگ شهروندی با توجه به ابعاد مختلف در جامعه مدنی و دموکراتیک عصر حاضر دانست، که تأکید بر نیروهای مدرنیزاسیون کرده است، که این خود منجر به توسعه شهری و شهروندی می‌گردد.

۴.۳.۲ اندیشه پارسونز

پارسونز در حوزه شهروندی ابتدا تأکید بر حفظ دموکراسی در آمریکا، در زمان جنگ جهانی دوم داشته است، و برای حفظ این الگوی نگهداشت در آمریکا، تأکید بر ارزش‌های فرهنگی ریشه دار جامعه و استمرار پیاپی آن در حوزه زندگی اجتماعی کرده است. به نظر او مهمترین ارزش‌هایی که باعث تقویت دموکراسی و بسط فرهنگ شهروندی در جامعه می‌گردد، شامل:

(الف) برخوردار بودن از روحیه عقلانی، انتقادی، در دانش علمی

(ب) احترام به قانون که ابزار مناسبی برای جلوگیری از هرگونه افراط و تفریط‌گرایی در رهبری دموکراسی می‌باشد،

(ج) بهره‌مندی از آزادی‌های مدنی در قانون، که شهروندان باید این آزادی‌ها را رعایت کنند،

(د) درک همه جانبه بودن از مفهوم شهروندی. (کیویستو، ۱۳۷۸: ۹۹)

با توجه به این عوامل می‌توان اشاره کرد که پارسونز به پدیده شهروندی و بسط گسترش توسعه فرهنگی آن علاقه‌ای خاص داشته، که در نوشته‌های او در حوزه قومیت و نژاد آمریکا این پدیده کاملاً مشهود است.

۵.۳.۲ اندیشه پوپر

در نظریه پوپر تکیه بر هویت مدنی در قالب مفهوم فرهنگ شهروندی شده است؛ وی معتقد است که در فرهنگ جامعه دموکراتیک و مدنی، شهروندان آزادی و مختاری است، که فقط در میان یک جمع زندگی نکرده است، بلکه با آن جمع که خود را

شهروند آن فضاء حاکم می دادند، یک جامعه را شکل می دهند؛ و به وسیله پیوند با یکدیگر ارتباطات متنوعی دارند.

به نظر او در جامعه ای که شهروندان از تمام حقوق خود محروم باشند، حق نافرمانی از جامعه را پیدا کرده اما این مسئله به معنای نقص اصول جامعه مدنی نیست. به نظر او در فرهنگ شهروندی از شهرنشینی فاصله گرفته ایم و نوعی احساس را برای شهروندان یک جامعه ایجاد کرده ایم. وی عقیده به این دارد که مفهوم یا احساس شهروندی به نحو خودبه خودی به واسطه تجمع افراد در کنار یکدیگر ایجاد نمی شود، بلکه باید نهاد های متکفل ایجاد این احساس را بکنند، نهاد هایی مثل "انتخابات، تأمین اجتماعی، مالیات یا رسانه ها و..." می توانند چنین هویتی را ایجاد کنند؛ همه این نهاد ها در یک جامعه سنتی یا در حال گذار با چنین هدفی، هویت ضروری باید پیدا کنند. برای اینکه این حوزه در جامعه در حال گذار یا سنتی شکل گیرد، درسه مقوله قابل بررسی است

الف) با توجه به رشد مسائل اجتماعی شهر و انبوه مشکلات شهری روابط سنتی حاکم بر خویشاوندی به سمت تحلیل رفته و شهروندان را منفعل کرده است. حوزه فرهنگ شهروندی تلاش بر این باید بکند، که هرگونه مشارکت در امور اجتماعی و شهری را برای شهروندان فراهم کند و همچنین این حوزه باید پدیده هایی مثل کثرت گرایی، گسترش ارتباطات، انواع آموزش های علمی کاربردی، خود آگاهی و تخصص را باید بصورت نوعی عرضه و تقاضا در چارچوب قرارداد برای شهروندان ایجاد نماید.

ب) به دلیل اینکه حوزه آموزش و پرورش، خانواده و شعائر به صورت عموم باید فرا گرفته شود و نمی تواند، تغییر شیوه های فکری و مواجهه این حوزه ها به پرورش جسمانی و سواد آموزی، ارتباطات خویشاوندی، و روابطی از نوع اخوت را مورد توجه قرار دهد، باید در حوزه فرهنگ شهروندی موسسات و نهاد هایی شکل گیرد که روابط اجتماعی نوین شهروندی را کارکرد اصلی خود تلقی کند، و به نیاز های جدید شهروندان پاسخ دهد. بدین ترتیب خانه های فرهنگ محله، فضاهای فرهنگی شهر جایگزین نهاد های خانواده، آموزش و پرورش و شعائر در شهر می گردد.

ج) مراکز فرهنگی شهر مناسب ترین موسسه برای تمرین پذیرش فرهنگ شهروندی و ایجاد هویت و دیانت مدنی است. زیرا عضویت شهروندان اختیاری و داوطلبانه است و اجبار درونی و بیرونی وجود ندارد و در این مراکز منافع و علایق فردی منجر به این شده که شهروندان به این مراکز بپیوندند و حوزه فرهنگ شهروندی خود را تکمیل کنند. همچنین این مراکز در حوزه فرهنگ شهروندی، شهروندان یک

جامعه را برای اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری زندگی شهروندی آماده کنند. همچنین این فضاها کارکرد های جنسیتی پیدا کرده و به صورت تجمعی از شهروندان با گرایش و فعالیت خاص را مشغول به مشارکت اجتماعی می نماید؛ و تا حدی گامی موثر در ایجاد حساسیت به مشکلات شهری و اجتماعی و ارائه الگو های تازه برای حل اختلاف پیدا کرده، و شهروندان را در حیطه جامعه مدنی بر اساس ویژگی های جماعتی به فعالیت وادار کرده که این امر کمک شایانی به برخی از کارکرد های دولت چون تقویت هویت شهروندی و ملی می نماید. فضاهای فرهنگی به گسترش بسته فیزیکی و فضای ذهنی آن در بین شهروندان کمک زیادی می کنند. پس تأکید بر فضاهای کالبدی شهر در حوزه فرهنگ شهروندی منجر به پاسخگویی به نیاز های شهروندان، ایجاد پیوند های هبستگی تازه میان شهروندان در قالب های جدید شده که به نوعی به باز تولید فضاهای فرهنگی ممکن می گردد، بدین ترتیب احیاء و تقویت های هویت شهری مقدمه ای بر احیاء و تقویت هویت مدنی است که باید مورد تأمل در حوزه فرهنگ شهروندی قرار گیرد. (رحیمی، ۱۳۸۶: ۳۸).

با توجه به چنین اندیشه ای پوپر از بعد برنامه ریزی اجتماعی و فرهنگی، به بسط تقویت فضاهای جامعه مدنی پرداخته است و از این اندیشه استنباط می شود که مدیریت شهری در جهت تحکیم و بسط فرهنگ شهروندی در کنار حوزه های آموزشی چون خانواده و آموزش و پرورش، فضاهای اجتماعی و فرهنگی دیگری را در جای جای شهر بوجود آورد و کارکرد اصلی این فضاها در زمینه توسعه و آموزش فرهنگ شهروندی و شهرنشینی قرار دارد و به صورت مستمر و پیاپی شهروندان را با ابعاد مختلف حقوق شهروندی آشنا می کند و ارزش ها و هنجارهای فرهنگی یک شهر را در اذهان شهروندان نهادینه نماید.

حال با توجه به نظریات مطرح شده از آنجا که بخش عمده مشکلات و نابسامانی های موجود در اداره شهر حاصل عدم توافق یا بی توجهی شهرنشینان به شیوه های عقلانی زندگی در شهر است، بسیاری از کارشناسان بر این باورند که باید فرهنگ شهری را آموزش داد و این کار با مدیریت کارآمد و دقیق بر منابع فرهنگی شهر امکان پذیر خواهد بود. شهر نمی تواند شهری فرهنگی باقی بماند، مگر آنکه مدیریت شهری بر عناصر فرهنگی آن شهر مدیریت کند و آن را به یک سرمایه فرهنگی بدل سازد. بسیاری از شهرهای کشورمان دارای گونه ای از معماری، بناها و فضاهای بسیار تاریخی و جذاب هستند که تعدادی از آنها از سوی مدیریت شهری، کنترل، ساماندهی و نگهداری می شوند. بسیاری دیگر نیز نه تنها

محافظت نمی‌شوند بلکه مورد هجوم و غارت افراد سودجو قرار می‌گیرند. یک شهر فرهنگی با مردم فرهنگی مطالبات زیادی دارد که این مطالبات بدون مدیریت شهری واحد جایگاهی جدی نمی‌یابد و برای ارتقای فرهنگ شهری به تنهایی توانایی ندارد. انسجام و همبستگی، تعامل و پیاده‌کردن نظام شهری در شهر نیازمند مدیریت واحدی است و این تنها در صورتی انجام می‌پذیرد که فرهنگ مدنی در شهر ایجاد شود. فرهنگ مدنی فرهنگی است که در آن دو گونه اعتماد وجود دارد؛ یکی اعتماد شهروندان به یکدیگر و دیگری اعتماد متقابل آنان به مدیران شهری. در صورت وجود اعتماد دوم است که توان مدیران در پیاده کردن اهداف‌شان افزایش می‌یابد و از بسیاری از هزینه‌ها به سبب مشارکت و حضور مردم کاسته می‌شود. پس به لحاظ ضرورت توسعه شهر و فرهنگ شهری و برای بهبود و رونق وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها باید برنامه‌ریزی داشت و این برنامه‌ریزی بیش از همه باید معطوف به شیوه‌های زندگی شهرنشینی و فرهنگ شهرنشینی آنان باشد. به عبارت دیگر باید قواعد درست تهیه مسکن، فعالیت‌های اقتصادی سالم، ارتباطات و حمل‌ونقل درست و بسامان و اوقات فراغت غنی شده را با برنامه در بین شهرنشینان ترویج داد (شیرکوند، ۱۳۹۴).

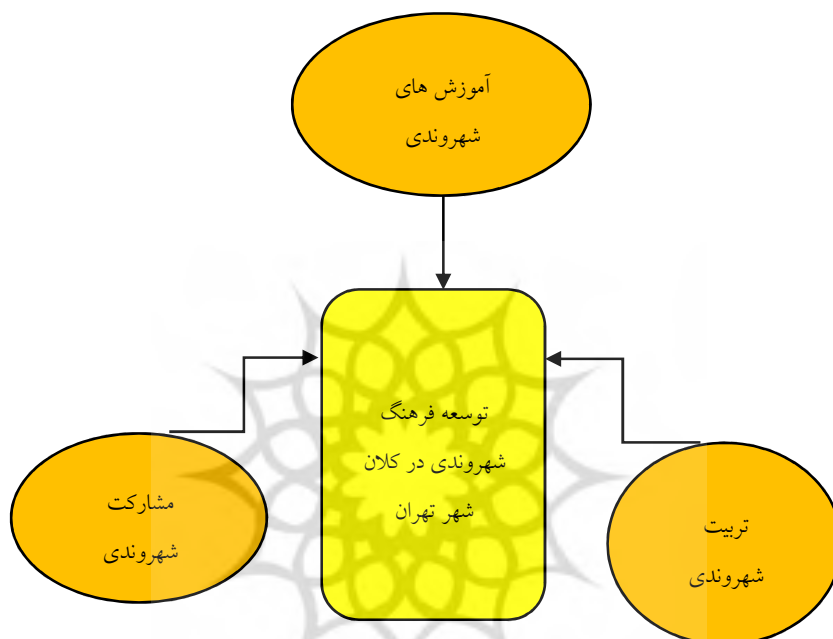
فرهنگ شهروندی را می‌توان نگاهی فراهستی‌شناسانه به شهروند دانست که در آن، سیاست صدا و بازنمایی، مفهومی پذیرفته شده است و "خود" امری متکثر در نظر گرفته می‌شود. بدین معنا که هویت، مفهومی محدود، منسجم و همبسته نمی‌باشد، بلکه بینشی است که تفاوت‌های گروهی را تأیید می‌کند و بر آن تصریح می‌ورزد. در واقع، فرهنگ شهروندی گذاری از مفهوم حقوقی، اقتصادی و جمعیت‌شناختی شهروندی به فرهنگی شدن شهروند می‌باشد. شهروند فرهنگی به دنبال تامین نیازهای مربوط به دربرگیری کامل در اجتماع انسانی است. از این رو شهروند بر افول دولت رفاه و هویت‌های طبقه‌ای و ظهور جنبش‌های جدید اجتماعی و فرهنگی تاکید دارد (بایگانی و آذری، ۱۳۹۲).

بنابراین در این تحقیق آموزش‌های شهروندی، تربیت شهروندی، مشارکت شهروندی و... از جمله مولفه‌هایی می‌باشند که در راستای ارائه مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۳. مدل اولیه تحقیق

متغیرهای مورد بررسی در این تحقیق عبارتند از:

متغیر مستقل: آموزش‌های شهروندی، تربیت شهروندی، مشارکت شهروندی
متغیر وابسته: توسعه فرهنگ شهروندی در کلان‌شهر تهران

نمودار ۱. مدل تحلیلی اولیه تحقیق -

محقق ساخته برگرفته از ادبیات تحقیق

۴. سوالات تحقیق

۱.۴ سوال اصلی

مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان‌شهر تهران کدام است؟

۲.۴ سوالات فرعی

ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان‌شهر تهران کدامند؟

دیدگاه‌های متخصصان و کارشناسان در زمینه‌ی ابعاد ، مولفه‌ها و شاخص‌های مستخرجه چیست؟
آیا مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران از برآزش مناسب برخوردار است؟

۵. روش تحقیق

پژوهش حاضر دارای دو مرحله است:

۱.۵ مرحله اول

روش پژوهش در این مرحله تحقیق کیفی و از نوع تحلیل محتوا با نظام مقوله‌ای قیاسی است. تکنیک تحلیل محتوا عبارت است از طبقه بندی عنصرهای متن مورد تحلیل در مقوله‌های از پیش تعیین شده. از آنجا که اغلب پژوهش‌های کیفی همراه با اکتشاف، توصیف، تبیین و تفسیر هستند، معمولاً ماهیت تحلیل‌های پژوهشگران در این رویکرد بیشتر استقرایی است. زیرا پژوهشگر سعی می‌کند داده‌های گردآوری شده را به کوچکترین اجزای ممکن تقسیم کند و سپس این اجزا را در کنار یکدیگر قرار دهد و در فرایندی طولانی از تعامل مستمر با جامعه مورد مطالعه و مقایسه اجزا با هم به تحلیل و تفسیری برسد که پاسخگوی پرسش‌های او باشد. لذا در این تحقیق از روش کیفی و از نوع تحلیل محتوا با نظام مقوله‌ای قیاسی استفاده شده است.

۱.۱.۵ حوزه پژوهش و نمونه‌گیری مرحله اول

در مرحله اول تحقیق، کلیه کتب و مقالات و منابع موجود در کتابخانه چاپی (مرکز اسناد و مدارک ملی، دانشگاه آزاد اسلامی و ...) و منابع الکترونیکی (سایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعات علمی معتبر) در حوزه موضوع پژوهش مورد استفاده واقع و حدود ۱۰۰ منبع با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند برای این تحقیق انتخاب شده است.

۲.۱.۵ روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات مرحله اول

ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در مرحله اول تحقیق، فیش‌ها و فرم‌ها و جداول محقق ساخته‌ای هستند که جهت ثبت مقولات، ابعاد و مؤلفه‌های توسعه‌نشر الکترونیکی کتاب از آن‌ها استفاده شده است. این ابزارها (فرم‌ها و جداول) فرم استاندارد خاصی ندارند و در هر مورد مطابق نیاز تهیه می‌شود. در این پژوهش ابتدا متون مرتبط با هدف اصلی پژوهش انتخاب شدند. در مرحله اول، متون مورد مطالعه قرار گرفت جملات و پاراگراف‌های مرتبط با سوالات پژوهش انتخاب گردید. در مرحله دوم، مفاهیم مرتبط با موضوع از هر پاراگراف استخراج شد و در مرحله سوم، کد مفاهیم استخراج شده در دسته‌های هم‌مفهوم قرار گرفتند. در مرحله چهارم، برای دسته‌های هم‌مفهوم، نام و عنوان مناسب که بیانگر تم اصلی پژوهش است، تبیین شد. نتایج این مطالعات منجر به استخراج ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های توسعه فرهنگ شهروندی در کلان‌شهر تهران شد.

۳.۱.۵ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها مرحله اول

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نظام مقوله‌ای قیاسی بود. ابتدا با ارائه و مفروض گرفتن تعاریف مشخصی قبل از شروع پژوهش، به مطالعه متون تعیین شده اقدام شد و با مقایسه تعاریف از پیش تعیین شده و متن‌های مورد تحلیل به داوری درباره وجود یا عدم وجود مصادیق آن تعریف در متن‌های مورد نظر پرداخته شد. مراحل کیفی تحلیل شامل، تعیین روشمند مقوله در عبارات یک متن است تا طی چند مرحله از تحلیل متن، مشخص شود که آن مرحله به چند نحو توصیف می‌شود. تعاریف مقوله‌ها، نمونه‌ها و موارد مورد بررسی، فرمول‌بندی می‌شوند. سپس مرحله به مرحله کامل و در مراحل تحلیل اصلاح می‌شوند (میرینگ، ۲۰۰۰). پس از رمزگذاری پیام و مقوله‌بندی آن اطلاعات به دست آمده تحلیل شد. سپس پرسشنامه‌ای با ۱۷۳ متغیر طراحی گردید و از کارشناسان خواسته شد متغیرهایی را که در طراحی مدل توسعه فرهنگ شهروندی از الویت بالاتری برخوردار هستند، تعیین نمایند. در نهایت، بر اساس بالاترین میانگین و کمترین واریانس نتایج داده‌ها که حاصل جمع‌بندی این مقوله‌هاست (تم) حاصل می‌آید (۳۶۸ گویه در ۲۳ مولفه و ۶ بعد). برای حفظ پایایی، بازبینی مطالب در ۲ مرحله، یکی پس از اینکه بین ۱۰-۵۰ درصد مقوله‌بندی‌ها تکمیل شد و دیگری در پایان کار صورت می‌پذیرد.

با استفاده از تحلیل محتوای استقرایی؛ با شناسایی ۷۸۷ کد مفهوم، کدگذاری و دسته‌بندی آنها، نهایتاً ۱۷۳ شاخص اصلی؛ در شش بعد و ۲۳ مولفه، تبیین و در ادامه با استفاده از تکنیک دلفی در بین ۱۸ نفر از خبرگان علمی و اجرایی، این شاخص‌ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت. نهایتاً مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران در شش بعد مفهوم فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی ارائه شد.

۲.۵ مرحله دوم

در مرحله دوم تحقیق، جهت تعیین اهمیت و اولویت گویه‌ها از تکنیک دلفی استفاده می‌گردد. مراحل اجرایی تکنیک دلفی را به صورت کلی می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

یافتن و انتخاب اعضا از بین متخصصان صاحب نظر در موضوع مورد بررسی و شکل‌گیری پانل دلفی.

طراحی و تنظیم پرسش‌نامه دور اول دلفی

تشریح پرسش‌نامه و نهایی سازی آن به منظور شفاف سازی واژه‌ها و رفع ابهامات

توزیع پرسشنامه بین اعضای پانل

تحلیل پاسخ‌های دور اول

آماده‌سازی پرسشنامه دور دوم دلفی

توزیع پرسشنامه دور دوم بین اعضای پانل

تحلیل پاسخ‌های دور دوم (مراحل ۸-۶ تا ایجاد اجماع لازم بین اعضا تکرار می‌شود)

آماده سازی گزارش و ارائه نتایج توسط تیم تحلیل گر

۱.۲.۵ جامعه آماری و روش نمونه‌گیری مرحله دوم

با توجه به اینکه یکی از مسائل اساسی در اجرای دقیق و درست روش دلفی، انتخاب اعضا و شرکت کنندگان در پانل دلفی است و شرایط و ویژگی‌های آنها نقش تعیین کننده‌ای در اعتبار نتایج خواهد داشت، روش نمونه‌گیری و نحوه انتخاب این افراد از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به ماهیت روش دلفی، انتخاب پاسخگویان با شیوه‌ای

رایج در روش های پیمایشی یا تجربی که عموماً بر نمونه گیری احتمالی و نمونه های تصادفی تأکید دارند، انجام نمی شود.

در روش دلفی بر حضور افراد متخصص و خبره در زمینه موضوع مورد نظر تأکید می شود و به همین دلیل استفاده از روش های نمونه گیری غیر احتمالی مورد تأکید قرار می گیرد. در نمونه گیری غیر احتمالی به جای تکیه بر عامل شانس، نمونه به مدد قضاوت انسانی انتخاب می شود، قضاوتی که خود تحت تأثیر آمیزه ای از اطلاعات و علائق شکل می گیرد. از میان نمونه گیری تصادفی غیر احتمالی، سه نوع نمونه گیری مشخص تر و متداول تر است که عبارتند از: نمونه گیری در دسترس، نمونه گیری هدفدار و نمونه گیری سهمیه ای که در این پژوهش از روش نمونه گیری هدفدار از نوع گلوله برفی برای تعیین اعضای پانل استفاده شد. برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز در خصوص میزان اهمیت هریک از ابعاد، مولفه ها و شاخص ها بر مبنای روش نمونه گیری هدفدار از نوع گلوله برفی در روش دلفی، ۱۸ نفر از خبرگان، کارشناسان، و اعضای هیئت علمی دانشگاه های تهران در رشته های مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی و مدیریت شهری شناسایی شدند. (۱۸ نفر مرد با دامنه سنی بین ۳۵ تا ۵۵ سال) بدین صورت که در ابتدا ۸ صاحب نظر در زمینه تحقیق شناسایی شدند و سپس ۱۰ نفر دیگر از طریق این ۸ نفر معرفی گردیدند. با توجه به ماهیت بین رشته ای بودن حوزه توسعه فرهنگ شهروندی از متخصصین مختلف در این زمینه استفاده گردید.

با توجه به ویژگی های روش دلفی و هدف آن که ایجاد نوعی اجماع و وحدت نظر در ارتباط با یک موضوع خاص است، طبیعی است که افزایش تعداد اعضا، امکان ایجاد اجماع را دشوارتر می نماید. بر این اساس ضروری است تعداد اعضا در سطحی تعیین شود که ضامن حصول اطمینان از جامعیت لازم و حضور دیدگاه های مختلف، از پیچیده سازی بیش از حد فرآیند و تکرار زیاد دورهای دلفی اجتناب شود (مشایخی و همکاران، ۱۳۹۰)

بدلیل محدودیت در جامعه آماری، حجم نمونه و جامعه برابر است (کل شماری). لذا در این تحقیق کل اعضای جامعه آماری به عنوان نمونه محسوب شده اند. به عبارتی می توان چنین گفت که در این پژوهش از روش نمونه گیری مبتنی بر هدف استفاده شده است و افرادی به عنوان نمونه انتخاب گردیده اند که با موضوع مرتبط بوده و معیارهای ورود به تحقیق را دارا بودند. در مرحله وزن دهی به مدل مفهومی تحقیق برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز در خصوص میزان اهمیت هریک از ابعاد، مولفه ها و شاخص ها با

اساتید رشته های مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی و مدیریت شهری به عنوان خبرگان مراجعه گردیده است.

۲.۲.۵ روش و ابزار جمع آوری اطلاعات مرحله دوم

ابزار جمع آوری اطلاعات در مرحله دوم تحقیق، پرسشنامه است. ابتدا پرسشنامه محقق ساخته حاصل مطالعات نظری و مرور ادبیات توسعه فرهنگ شهروندی در ۶ بعد فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی طراحی شد و نظر اعضای پانل ها درباره میزان مناسب بودن و اهمیت شاخص ها و عوامل اولیه اخذ گردید. در این بین پاسخگو باید نظر خود را درباره میزان مربوط و مناسب بودن هر شاخص مشخص می نمود. پرسشنامه محقق ساخته جهت نهایی شدن مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران در سه مرحله با استفاده از تکنیک دلفی اجرا گشت. در ابتدا صاحب نظران مورد نظر (۱۸ نفر از خبرگان و کارشناسان) شناسایی و هماهنگی های لازم برای اجرای پژوهش و ارسال پرسشنامه صوت گرفت. سپس پرسشنامه های تحقیق توسط خود محقق به صورت حضوری و تعدادی از طریق ایمیل در بین افراد مورد نظر توزیع گردید. در هنگام توزیع پرسشنامه ها، موارد لازم در مورد اهداف تحقیق و چگونگی تکمیل پرسشنامه ها و زمان جمع آوری آنها توضیح داده شد. با توجه به برنامه ریزی های صورت گرفته طی دو ماه، پرسشنامه ها جمع آوری گردید. در مجموع از میان پرسشنامه های عودت داده شده، ۲۷ پرسشنامه به لحاظ استخراج و تجزیه و تحلیل مناسب تشخیص داده شد. گام بعدی در این پژوهش استفاده از نظرات صاحب نظران و اساتید مربوطه است تا مولفه های دیگری که در مرحله قبل اشاره نشده اند، کشف و در مدل مفهومی اولیه گنجانده شوند. پس از تجزیه و تحلیل نتایج دور اول دلفی، تعدادی از گویه ها به دلیل اهمیت کم بنا بر نظر صاحب نظران حذف گردیدند و تعدادی از گویه ها بدلیل نزدیک بودن مفاهیم با هم ادغام شدند و پرسشنامه دور دوم با گویه های به جا مانده از دور قبل که امتیاز لازم را اخذ کرده بودند، تهیه و نتایج دور اول نیز به اطلاع خبرگان پانل رسید.

در دور دوم بر مبنای این نظرات، میزان اهمیت هر یک از عوامل مجدداً توسط اعضاء مشخص گردید و مجدداً گویه هایی به دلیل تکراری بودن از پرسشنامه حذف شدند. همچنین از خبرگان مورد نظر خواسته شد تا در صورت امکان مولفه های دیگری را نام ببرند که در پرسشنامه مورد توجه قرار نگرفته، ولی از نظر آنان از مولفه های مهم توسعه فرهنگ شهروندی

محسوب می شدند. بنابراین گویه‌هایی که در مدل مفهومی اولیه تحقیق در نظر گرفته نشده بود، در مدل گنجانده شد.

سپس جملات هم مفهوم با هم ادغام شده و بصورت کلی سازماندهی و مرتب شدند و مفاهیم اصلی مبین پدیده مورد نظر که از جداول قبل و بر اساس نظریه‌ها و الگوهای مربوط استخراج شده، به تفکیک در قالب مضامین اصلی و مولفه‌ها در ۶ بعد اصلی، ۲۳ مولفه و ۳۶۸ گویه به شرح جدول (۱) ارائه شد.

با استفاده از تحلیل محتوای قیاسی؛ با شناسایی ۷۸۷ کد مفهوم، کدگذاری و دسته‌بندی آنها در سه مرحله نهایتاً ۱۷۳ شاخص اصلی؛ در شش بعد و ۲۳ مولفه، تبیین و در ادامه با استفاده از تکنیک دلفی سه مرحله‌ای در بین ۳۲ نفر از خبرگان علمی و اجرایی، این شاخص‌ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت. نهایتاً مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان‌شهر تهران در شش بعد مفهوم فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی ارائه شد.

جدول ۱. توزیع گویه‌های پرسش‌نامه

۱ تا ۴۹	فرهنگ	۱
۵۰ تا ۷۷	شهروندی	۲
۷۸ تا ۹۶	فرهنگ شهروندی	۳
۹۷ تا ۱۰۶	فرهنگ شهری	۴
۱۰۷ تا ۱۱۹	وظایف دستگاه‌های متولی	۵
۱۲۰ تا ۱۴۱	منابع فرهنگی	۶
۱۴۲ تا ۱۵۴	وظایف مدیریت شهری و شهرداری	۷
۱۵۵ تا ۱۷۱	تربیت	۸
۱۷۲ تا ۲۱۲	آموزش	۹
۲۱۳ تا ۲۱۵	مفهوم اخلاق شهروندی	۱۰
۲۱۶ تا ۲۲۲	رفتار شهروندی	۱۱
۲۲۳ تا ۲۳۰	عناصر اخلاق شهروندی	۱۲
۲۳۱ تا ۲۴۷	مفهوم حقوق شهروندی	۱۳
۲۴۸ تا ۲۵۸	ویژگی حقوق شهروندی	۱۴
۲۵۹ تا ۲۸۶	ابعاد حقوق شهروندی	۱۵
۲۸۷ تا ۳۰۷	مفهوم مشارکت	۱۶
۳۰۸ تا ۳۱۵	هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها	۱۷

۳۲۲ تا ۳۱۶	اشکال مشارکت اجتماعی		۱۸
۳۳۲ تا ۳۲۳	کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری	اخلاق شهروندی	۱۹
۳۳۵ تا ۳۳۳	الگوی مشارکتی در اداره امور شهری		۲۰
۳۳۹ تا ۳۳۶	تبیین مشارکت شهروندان		۲۱
۳۶۰ تا ۳۴۰	موانع و تنگنای مشارکتی شهروندی	تربیت و آموزش شهروندی	۲۲
۳۶۸ تا ۳۵۱	علل عدم توسعه فرهنگ شهرنشینی		۲۳

در مرحله آخر با استفاده از روایی سازه و تحلیل عاملی اکتشافی تعدادی از گویه‌ها به دلیل نمره پایین‌تر از حد تعیین شده (۰.۰۵) حذف گردیدند.

۳.۵ روش‌ها و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات این کار تحقیقاتی در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام می‌شود. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS/22 و Lisrel/ 8.54 با سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شد. در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار، رسم نمودارها و جداول به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد.

۴.۵ جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در آمار استنباطی از آزمون‌های زیر استفاده شد.

- آزمون لوین: جهت بررسی تجانس واریانس‌ها استفاده گردید.
- آلفای کرونباخ: برای محاسبه پایایی ابزارها استفاده شد.
- آزمون تی تست: (t) برای مقایسه میانگین‌های هر یک از موقعیت‌های واقعی و ایده آل و مقایسه میانگین نمرات در ویژگی‌های فردی از آزمون تی تست استفاده شد.
- تحلیل عاملی تأییدی: از طریق نرم افزار لیزرل این روش آماری جهت تأیید حیطه‌های مختلف پرسشنامه‌ها استفاده شد.

۶. پایایی و روایی پرسش‌نامه

سنجش روایی و اعتبار در هر تحقیق اجتماعی لازم است، تحلیل عاملی تأییدی نیز از این قاعده مستثنی نیست. در زیر به بیان هر یک از این دو مورد می‌پردازیم.

۱.۶ اعتبار (روایی - صحت)

منظور از اعتبار یک تحقیق، میزان دقت شاخص‌ها و معیارهایی است که در راه سنجش پدیده مورد نظر تهیه شده‌اند. به عبارت دیگر باید همان چیزی که مورد نظر است سنجیده و اندازه‌گیری می‌شود. در این تحقیق برای بررسی روایی (مؤلفه‌های توسعه فرهنگ شهروندی) با در نظر گرفتن هدف تحقیق و مشورت با استاد راهنما و مشاور و با استفاده از مبانی نظری و مطالعه متون در دسترس، ابتدا مقوله‌ها تعریف شدند و سپس مقوله‌ها را کدگذاری کرده، در اختیار صاحب نظران رشته‌های مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی و مدیریت شهری (افراد خارج از محدوده پژوهش) به تعداد ۱۸ نفر قرار داده شد. پس از اخذ نظرات آن‌ها تجدید نظرهایی به عمل آمد و چارچوب نهایی مؤلفه‌ها تدوین شد، برای افزایش اعتبار، فیش برداری مناسب و با دقت انجام گرفت و تهیه چک لیست و ارائه تعاریف عملیاتی مفاهیم هم به صورت دقیق انجام شد و صحت کار مورد تایید قرار گرفت.

۲.۶ پایایی سازه (Construct Reliability)

پایایی سازه بیان می‌کند نتایج به دست آمده از کاربرد یک ابزار اندازه‌گیری تا چه حد با نظریه‌هایی که آزمون بر محور آن‌ها تدوین شده است، تناسب دارد. پایایی سازه (متغیرهای مفهومی) را می‌توان بر اساس پایایی مرکب (CR) میزان واریانس AVE استخراج شده محاسبه کرد.

$$CR > 0.7$$

$$AVE > 0.5$$

۳.۶ اعتماد (Reliability) (پایایی - ثبات): سوالات

در جدول (۲) میزان شاخص نسبت روایی محتوا و پایایی ابزار سنجش محاسبه شده است. نتایج جدول بیان می‌دارد که سوالات از روایی محتوا و پایایی لازم برای تحلیل برخوردار می‌باشند.

جدول ۲. میزان شاخص نسبت روایی محتوا و پایایی

RELIABILITY	CVI	CVR	مؤلفه	
۰/۸۳	۰/۸۷	۰/۷۷	فرهنگ	مفهوم فرهنگ و شهروندی
	۰/۹۴	۰/۹۴	شهروندی	
	۰/۷۶	۰/۷۶	فرهنگ شهروندی	
۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۹۹	فرهنگ شهری	مدیریت شهری و شهرداری
	۰/۹۹	۰/۹۵	وظایف دستگاه های متولی	
	۰/۹۴	۰/۹۴	منابع فرهنگی	
۰/۸۴	۰/۸۴	۰/۸۷	وظایف مدیریت شهری و شهرداری	تربیت - آموزش شهروندی
	۰/۹۵	۰/۷۹	تربیت	
	۰/۹۹	۰/۹۹	آموزش	
۰//۸۹	۰/۸۷	۰/۹۵	مفهوم اخلاق شهروندی	اخلاق شهروندی
	۰/۹۴	۰/۹۴	رفتار شهروندی	
	۰/۸۶	۰/۹۹	عناصر اخلاق شهروندی	
۰/۹۲	۰/۷۶	۰/۹۵	مفهوم حقوق شهروندی	حقوق شهروندی
	۰/۹۴	۰/۸۹	ویژگی حقوق شهروندی	
	۰/۸۹	۰/۹۶	ابعاد حقوق شهروندی	
۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۹۹	مفهوم مشارکت و هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها	مشارکت شهروندی
	۰/۹۹	۰/۹۵	اشکال مشارکت اجتماعی و کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری	
	۰/۹۴	۰/۹۴	الگوی مشارکتی در اداره امور شهری و تبیین مشارکت شهروندان و موانع	
	۰/۸۴	۰/۸۷	تنگناهای مشارکتی شهروندی و علل عدم توسعه فرهنگ شهرنشینی	

در اینگونه ابزار، پاسخ هر سوال می تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ابتدا باید واریانس نمره های هر زیر مجموعه سوال های پرسشنامه (یا زیر آزمون) و واریانس کل را محاسبه و سپس با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد.

$$r_{\alpha} = \frac{J}{J-1} \left(1 - \frac{\sum S_j^2}{S^2} \right)$$

J : تعداد پرسش‌ها

S_j^2 : واریانس زیر آزمون J ام

S^2 : واریانس کل آزمون

هر قدر درصد به دست آمده به ۱۰۰ درصد نزدیک باشد، بیانگر قابلیت اعتماد بیشتر پرسشنامه است. قابل ذکر است که ضریب آلفای کمتر از ۶۰ درصد معمولاً ضعیف تلقی می‌شود، دامنه ۷۰٪ قابل قبول و بیش از ۸۰٪ خوب تلقی می‌شود. در این پژوهش جهت قابلیت بیشتر پرسشنامه، ابتدا یک نمونه اولیه شامل ۲۷ پرسشنامه پیش آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم افزار آماری SPSS میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ برای این ابزار محاسبه شد.

نتایج جدول (۲) نشان داد که پرسشنامه از پایایی لازم برخوردار است. همچنین اندازه شاخص نسبت روایی محتوا به تعداد متخصصین و نظر دهنده بستگی دارد، که در این پژوهش پرسشنامه جهت تایید روایی در اختیار هشت متخصص قرار گرفت که در این سطح نیز، حداقل سطح مجاز شاخص نسبت روایی محتوا ۷۵ درصد و شاخص روایی محتوا ۷۸ درصد می‌باشد، که ضرایب به دست آمده بالای سطح مجاز می‌باشد، که نشان می‌دهد روایی آن مورد تایید است.

در مرحله بعد، برای سنجش وضع موجود شاخص‌های توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران، آزمون t تک نمونه‌ای استفاده می‌شود. در این آزمون فرض می‌گردد توزیع جامعه نرمال است و بر اساس آن بررسی می‌گردد، آیا بطور متوسط می‌توان ادعا نمود میانگین متغیر مورد بررسی از عدد ۵۰ بیشتر است. (طیف نیمه متریک صفر تا صد در پرسشنامه بکار می‌رود که مقدار متوسط آن عدد ۵۰ است).

۷. یافته‌ها: یک

سوال ۱: ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران کدامند؟

۱.۷ تم اصلی اول: مفهوم فرهنگ و شهروندی

منظور از تم اول ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه مفهوم فرهنگ و شهروندی می‌باشد. از تجزیه و تحلیل متن کتاب‌ها و مقاله‌ها در مورد تم مفهوم فرهنگ و شهروندی ۳ مقوله: فرهنگ (ویژگی‌های فرهنگ، وظایف فرهنگ، عناصر اصلی فرهنگ و لایه‌های فرهنگ)، شهروندی (تعریف شهروندی، آشنایی با زمینه شهروندی، ویژگی شهروندی، و کارکرد اصلی شهروندی)، و فرهنگ شهروندی (فرهنگ شهروندی، ویژگی فرهنگ شهروندی و عناصر اصلی فرهنگ شهروندی) ظهور کردند. که مفاهیم اصلی و زیر مقوله‌های تم اول در جدول ذیل ارائه می‌شوند.

جدول ۳. فرایند دسته‌بندی مقولات و زیرمقوله‌ها تم اصلی اول

تم اصلی	مقوله	زیر مقوله	
فرهنگ و شهروندی	ویژگی فرهنگ	۲۰. فرهنگ هویت دهنده، ۲۱. فرهنگ وحدت آفرین، ۲۲. فرهنگ توسعه خواه، ۲۳. فرهنگ زنده است، ۲۴. فرهنگ دارای جنبه ی ذهنی و تصویری، ۲۵. فرهنگ خلاق و پویاست، ۲۶. فرهنگ خوشنودی بخش، شادی آفرین و افتخار زا، ۲۸. فرهنگ آموختنی و اکتسابی، ۲۹. فرهنگ امری اجتماعی، ۳۰. فرهنگ قابل انتقال، ۳۱. فرهنگ فطرت ثانویه انسان، و فرهنگ مصونیت آور	
		۳۳. نحوه مقابله با مشکلات، ۳۴. حل مسائل آینده، ۳۵. سازماندهی امور افراد و گروه های اجتماعی در سطوح متعدد، ۳۶. عامل و بستر تغییرات اجتماعی	
		۴۰. باورها، ۴۱. ارزش ها، ۴۲. هنجارها، ۴۳. نمادها، و ۴۴. علائق و گرایش ها	
		۳۷. لایه های درونی (ارزش ها)، ۳۸. لایه دوم فرهنگ (هنجارها)، و ۳۹. لایه بیرونی فرهنگ (رفتارها)	
	شهروندی	تعریف شهروندی	۵۲. تعریف شهروندی با توجه به بعد مدنی، ۵۳. تعریف شهروندی با توجه به بعد سیاسی و ۵۴. تعریف شهروندی با توجه به بعد اجتماعی
		آشنایی با زمینه شهروندی	۱۲۰. بستر شهروندی، ۱۲۱. گستره، ۱۲۲. محتوا، و ۱۲۳. عمق
		ویژگی شهروندی	۴۵. پایبندی فعال به ارزش هایی برپایه حقوق و وظایف عام، ۴۶. پایبندی به ارزش های جمعی، ۴۷. تدوین و ایجاد چارچوب و بستری اجتماعی، ۴۸. ایجاد شهروندی مسئول، ۴۹. شناخت مدنی، ۵۰. توانایی مدنی و ۵۱. نگرش مدنی

		کارکرد اصلی شهروندی	۵۵. اداره جامعه، ۵۶. تعهد به ایفای نقش
فرهنگ شهروندی	فرهنگ شهروندی		۵۷. هویت حقوق منابع فرهنگی، ۵۸. هویت حقوق منابع سیاسی، ۵۹. هویت حقوق منابع اقتصادی و ۶۰. هویت حقوق منابع اجتماعی
	ویژگی فرهنگ شهروندی		۱۰. نگاه بیرونی شهروند به فرهنگ، ۱۱. تحصیل قواعد معادل سلوک دموکراتیک حقیقی، ۱۲. احساس تعلق و اعتماد و امید به آینده، ۱۳. اخلاق مدنی، و ۱۴. وحدت سنت و مدرنیته
	عناصر اصلی فرهنگ شهروندی		۱۵. فرهنگ شهروندی یک کلیت، ۱۶. فرهنگ شهروندی یک محصول جمعی، ۱۷. فرهنگ شهروندی تاریخ مند، ۱۸. فرهنگ شهروندی پایدار، ۱۹. فرهنگ شهروندی یک طیف

۲.۷ تم اصلی دوم: مدیریت شهری و شهرداری

منظور از تم دوم ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه مدیریت شهری و شهرداری می‌باشد، از تجزیه و تحلیل متن کتاب‌ها و مقاله‌ها در مورد مدیریت شهری و شهرداری، ۴ مقوله: فرهنگ شهری (مفهوم شهر، و فرهنگ شهری)، وظایف دستگاه‌های متولی (تعیین حوزه مسائل فرهنگی و اجتماعی و وظایف دستگاه‌های متولی با مسائل فرهنگی و اجتماعی)، منابع فرهنگی (مراکز و فضای فرهنگی و مدیریت کارآمد و دقیق بر منابع فرهنگی)، و وظایف مدیریت شهری و شهرداری ظهور کردند. که مفاهیم اصلی و زیر مقوله‌های تم دوم در جدول ذیل ارائه می‌شوند.

جدول ۴. فرایند دسته‌بندی مقولات و زیرمقوله‌ها تم اصلی دوم

تم اصلی		مقوله	زیرمقوله
مدیریت شهری و شهرداری	فرهنگ شهری	آشنایی با مفهوم شهر	۸۰. موجود زنده است، ۸۱. آشنایی با نحوه معیشت شهروندان در شهر، ۸۲. آشنایی با شیوه زیست شهروندان در شهر
		آشنایی با فرهنگ شهری	۸۳. تعیین زندگی انسان‌ها در شهر براساس هنجارها و ارزش‌ها و باورها، ۸۴. ایجاد حس تعلق و خاطره‌انگیزی، ۸۵. اعتبار به بناهای تاریخی، ۸۶. اعتبار به خرده فرهنگ‌ها، ۸۷. اعتبار به صنایع دستی زاده زیست بوم شهری
	وظایف دستگاه‌های	تعیین حوزه مسائل فرهنگی	۸۸. ساخت و ساز، ۸۹. نظافت شهری و ۹۰. ارتقای زندگی شهرنشینی

متولی	اجتماعی		
	وظایف دستگاه های متولی مسائل فرهنگی و اجتماعی	۹۱. شناخت ابعاد زندگی شهرنشینی، ۹۲. شناخت امنیت و آسایش شهروندان، ۹۳. تعریف وظایف دستگاه ها با توجه به ظرفیت آنها، ۹۴. اختصاص بودجه بر اساس ظرفیت دستگاه ها	
منابع فرهنگی	آشنایی با منابع فرهنگی		
	مراکز و فضاهای فرهنگی	۹۶. احیا و تقویت هویت شهروندی، ۹۷. مکانی برای اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری زندگی شهروندی، ۹۸. مکانی برای پاسخگویی به نیازهای شهروندان، و ۹۹. مکانی برای عضویت آزاد و داوطلبانه شهروندان	
	مدیریت کارآمد و دقیق بر منابع فرهنگی	۱۰۰. ایجاد مدیریت واحد، ۱۰۱. برنامه ریزی در مورد شیوه های زندگی شهرنشینی و فرهنگ شهرنشینی، ۱۰۲. جلوگیری از هجوم و غارت منابع فرهنگی تاریخی	
وظایف مدیریت شهری و شهرداری	۱۰۳. تعامل با دیگر نهادهای تاثیرگذار در امور فرهنگی و اجتماعی، ۱۰۴. مدیریت محله محور، ۱۰۵. تقویت همبستگی و سرمایه اجتماعی شهروندان، ۱۰۶. نگاه همه جانبه به نیازها و خواسته های شهروندان، ۱۰۷. توانمندسازی حوزه های اجتماعی و فرهنگی، ۱۰۸. ایجاد سرای محله		

۳.۷ تم اصلی سوم: تربیت و آموزش شهروندی

منظور از تم سوم ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه تربیت و آموزش شهروندی می باشد، از تجزیه و تحلیل متن کتاب ها و مقاله ها در مورد جنبه تربیت و آموزش شهروندی ۲ مقوله: تربیت (تربیت شهروندی در ابعاد مختلف، علل توجه به تربیت شهروندی) و آموزش (مفهوم آموزش شهروندی، ویژگی آموزش شهروندی، کارکرد آموزش شهروندی، تعیین اهداف آموزش شهروندی، برنامه های آموزشی مهارت شهروندی (آموزش مستقیم و آموزش غیر مستقیم) و آموزش فرهنگی ظهور کردند. که مفاهیم اصلی و زیر مقوله های تم سوم در جدول ذیل ارائه می شوند.

جدول ۵. فرایند دسته‌بندی مقولات و زیرمقوله‌ها تم اصلی سوم

تم اصلی	مقوله		زیرمقوله			
تربیت و آموزش شهروندی	تربیت	تربیت شهروندی در ابعاد مختلف	۱۲۸. بعد سیاسی و اجتماعی، ۱۲۹. بعد اقتصادی، ۱۳۰. بعد فرهنگی			
		علل توجه به تربیت شهروندی	۱۳۷. مهاجرت توده مردم، ۱۳۸. رشد سریع اقتصادی، ۱۳۹. تحولات سیاسی و ۱۴۰. گسترش ارتباطات			
	آموزش	مفهوم آموزش شهروندی	مفهوم آموزش شهروندی	۱۰۹. تربیت مدنی، ۱۱۰. توسعه دانش، ۱۱۱. توسعه نگرش‌های شهروندی		
			ویژگی آموزش شهروندی	۱۲۴. درونی کردن ارزش‌ها و هنجارها، ۱۲۵. اصلاح پیشرفت فرهنگ، ۱۲۶. آمادگی افراد برای زیست آگاهانه و مسئولانه		
			کارکرد آموزش شهروندی	۱۴۱. فرهنگ سازی، ۱۴۲. سازماندهی نخبگان با شهرداری		
			تعیین اهداف آموزش شهروندی	۱۳۱. ایجاد فرصت برای حفظ وضع موجود اجتماعی - سیاسی، ۱۳۲. جامعه پذیری نمودن افراد، ۱۳۳. انتقال دانش و میراث فرهنگی، ۱۳۴. ارتقای انضباط فکری و اجتماعی، ۱۳۶. مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری		
		آموزش مهارت شهروندی	آموزش مستقیم	۱۱۲. آموزش از طریق برنامه‌های درسی مجزا، ۱۱۳. کلاس درس در مدارس		
				آموزش غیر مستقیم	۱۱۴. امکان مشارکت والدین و دانش‌آموزان در تدوین و روش کار برنامه‌ها، ۱۱۵. استفاده از گروه‌های اجتماعی، ۱۱۶. استفاده از رسانه‌ها، ۱۱۷. آموزش مهارت‌های ارتباطی - اجتماعی شهروندی، ۱۱۸. دانش شهروندی، ۱۱۹. نگرش شهروندی، ۱۲۷. توسعه تفکر انتقادی	
			آموزش فرهنگی		۱۴۳. آشنایی با قومیت‌ها و ارزش‌های فرهنگی، ۱۴۴. شناخت عمیق فرهنگ دینی و ملی، و ۱۴۵. آشنایی با اهمیت مفهوم فرهنگ	

۴.۷ تم اصلی چهارم: اخلاق شهروندی

منظور از تم چهارم ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه اخلاق شهروندی می باشد. از تجزیه و تحلیل متن کتاب ها و مقاله ها در مورد جنبه اخلاق شهروندی، ۳ مقوله: مفهوم اخلاق شهروندی، رفتار شهروندی و عناصر اخلاق شهروندی ظهور کردند. که مفاهیم اصلی و زیر مقوله های تم چهار در جدول ذیل ارائه می شوند.

جدول ۶. فرایند دسته بندی مقولات و زیر مقوله ها تم اصلی چهارم

تم	مقوله	زیر مقوله
اخلاق شهروندی	مفهوم اخلاق شهروندی	۱. وظایف شهروندان در یک شهر نسبت به نهاد های اجتماعی، ۲. وظایف شهروندان در یک شهر نسبت به سایر شهروندان، ۳. وظایف شهروندان در یک شهر نسبت به شهر
	رفتار شهروندی	۴. رفتار مشارکتی، ۵. رفتار حقوقی و ۶. رفتار اخلاق مدنی
	عناصر اخلاق شهروندی	۷. رعایت آموزه های دینی، ۸. احساس مسئولیت و تعهد، ۹. رعایت حقوق اجتماعی

۵.۷ تم اصلی پنجم: حقوق شهروندی

منظور از تم پنجم ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه حقوق شهروندی می باشد. از تجزیه و تحلیل متن کتاب ها و مقاله ها در مورد حقوق شهروندی ۳ مقوله: مفهوم حقوق شهروندی، ویژگی حقوق شهروندی و ابعاد حقوق شهروندی ظهور کردند. که مفاهیم اصلی و زیر مقوله های تم پنجم در جدول ذیل ارائه می شوند.

جدول ۷. فرایند دسته بندی مقولات و زیر مقوله ها تم اصلی پنجم

تم	مقوله	زیر مقوله
حقوق شهروندی	مفهوم حقوق شهروندی	۷۱. آمیخته ای از وظایف و مسئولیت های شهروندان در قبال یکدیگر، ۷۲. سهیم شدن در خیر مشترک، ۷۳. فرد دارای حقوق فردی/خصوصی و عمومی، ۷۴. وجود دموکراسی و مردم سالاری، ۷۵. حقوق و وظایف شهروندی در جامعه، ۷۶. توجه به عدالت اجتماعی و ۷۷. ایجاد رابطه بین فرد و اجتماع

ویژگی حقوق شهروندی	۶۸. جزء حقوق ذاتی و فطری انسان هاست، ۶۹. تقسیم ناپذیر ۷۰. جهانی است. غیرقابل انتقال،
ابعاد حقوق شهروندی	۶۱. حقوق اقتصادی، ۶۲. حقوق فرهنگی، ۶۳. حقوق جنسیتی، ۶۴. حقوق مدنی، ۶۵. حقوق اجتماعی و ۶۶. حقوق سیاسی

۶.۷ تم اصلی ششم: مشارکت شهروندی

منظور از تم ششم ظهور یافته از متن، بیشتر معطوف به جنبه مشارکت شهروندی می باشد. از تجزیه و تحلیل متن کتاب ها و مقاله ها در مورد مشارکت شهروندی ۸ مقوله: مفهوم مشارکت، هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، اشکال مشارکت اجتماعی، کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری، الگوی مشارکتی در اداره امور شهری، تبیین مشارکت شهروندان، موانع و تنگنای مشارکتی شهروندی، و علل عدم توسعه فرهنگ شهروندی ظهور کردند که مفاهیم اصلی و زیر مقوله های تم ششم در جدول ذیل ارائه می شوند.

جدول ۸ فرایند دسته‌بندی مقولات و زیرمقوله‌ها تم اصلی ششم

تم اصلی	مقوله	زیرمقوله
مشارکت شهروندی	مفهوم مشارکت	۱۶۸. شرکت در امور اجتماعی و شهری، ۱۶۹. شرکت در شکل‌گیری موسسات و نهادهای اجتماعی، ۱۶۷. شرکت در شکل‌گیری مراکز فرهنگی، ۱۵۷. توسعه مشارکتی بوم‌محور و مردم‌گرا، ۱۵۸. مشارکت اجتماعی
	هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها	۱۵۰. ایجاد دگرگونی در شهروندان، ۱۴۹. ایجاد مدیریت مشارکتی
	اشکال مشارکت اجتماعی	۱۵۹. شکل سنتی مشارکت، ۱۶۰. شکل مدرن مشارکت
	کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری	۱۵۲. تفویض قدرت به شهروندان، ۱۵۳. تخصیص هزینه به اولویت‌ها، و ۱۵۵. برقراری عدالت اجتماعی
	الگوی مشارکتی در اداره امور شهری	۱۴۶. ایجاد مساوات طلبی، ۱۴۷. ایجاد قدرت واقعی بین شهروندان، و ۱۴۹. عوام‌فریبی
	تبیین مشارکت شهروندان	۱۵۱. تعامل بین افراد، ۱۵۴. انگیزه تعامل و ۱۵۶. بعد اظهاری
	موانع و تنگنای مشارکت شهروندی	۱۷۰. احساس بی‌قدرتی در شهروندان، ۱۷۱. پایین بودن سطح درآمد، ۱۷۲. بی‌اعتمادی به شوراها،

		و ۱۷۳. عدم آگاهی به حقوق شهروندی
	علل عدم توسعه فرهنگ شهروندی	۱۶۱. چالش های شهروندی، ۱۶۲. ضعف مدیریت شهری، ۱۶۳. بی اعتمادی به حقوق شهروندی، ۱۶۴. مهاجرت های روستایی به شهر، ۱۶۵. عدم وفاق و همبستگی اجتماعی، ۱۶۶. استفاده از واژه مردم به جای شهروند

۸. بخش دوم: تجزیه و تحلیل سوالات تحقیق

یافته های توصیفی تحقیق

۱. یافته: سن

جدول ۹. بررسی اولین متغیر زمینه ای تحقیق (سن)

Mod	Mean	Maximum	Minimum	سن
۴۳	۴۳/۰۸	۵۷	۳۴	

با توجه به جدول فوق متوسط سن جامعه نمونه چهل و سه سال بوده است. جوان ترین فرد سی و چهار و مسن ترین مخاطب پنجاه و هفت سال بوده است.

۲. یافته: دو

۱۸ دیدگاه های متخصصان و کارشناسان در زمینه ابعاد، مولفه ها و

شاخص های مستخرجه چیست؟

به منظور پاسخ گویی به سوال دوم پژوهش، ابتدا از نرمال بودن داده ها و سطح معناداری اطمینان حاصل می شود. برای این منظور از تحلیل عاملی تاییدی استفاده می شود. سپس بخش های تأثیرگذار در توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران و شاخص های ۶ گانه توسعه فرهنگ شهروندی بدست آمده از بخش اول، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

۲.۸ تحلیل عاملی مولفه‌های بیان‌شده در مدل مفهومی

۱.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد مفهوم فرهنگ و شهروندی

بار عاملی زیرمولفه اول در بعد «ویژگی فرهنگ» دارای بار عاملی (۰/۷۵) می‌باشد. به عبارت دیگر گویه اول «فرهنگ هویت دهنده» تقریباً ۵۶ درصد (۰/۷۵) را به توان ۲ می‌رسانیم) از واریانس عامل «ویژگی فرهنگ» را تبیین می‌نماید. مقدار ۰/۴۳ نیز مقدار خطا می‌باشد (مقدار واریانسی که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می‌گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۲.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد مدیریت شهری و شهرداری

بار عاملی گویه اول «آشنایی با مفهوم شهر» دارای بار عاملی (۰/۸) می‌باشد. به عبارت دیگر گویه ی «موجود زنده است» تقریباً ۶۴ درصد (۰/۸) را به توان ۲ می‌رسانیم) از واریانس عامل «آشنایی با مفهوم شهر» را تبیین می‌نماید. مقدار ۰/۳۷ نیز مقدار خطا می‌باشد (مقدار واریانسی که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می‌گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۳.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد تربیت و آموزش شهروندی

بار عاملی گویه اول در بُعد «تربیت شهروندی در ابعاد مختلف» دارای بار عاملی (۰/۷۴) می‌باشد. به عبارت دیگر گویه اول «بعد سیاسی و اجتماعی» تقریباً ۵۵ درصد (۰/۷۴) را به توان ۲ می‌رسانیم) از واریانس عامل «تربیت شهروندی در ابعاد مختلف» را تبیین می‌نماید. مقدار ۰/۴۵ نیز مقدار خطا می‌باشد (مقدار واریانس که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می‌گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۴.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد اخلاق شهروندی

بار عاملی گویه اول در بُعد «مفهوم اخلاق شهروندی» دارای بار عاملی (۰/۸۲) می‌باشد. به عبارت دیگر گویه اول «وظایف شهروندان در یک شهر نسبت به نهادهای اجتماعی» تقریباً ۶۷ درصد (۰/۸۲) را به توان ۲ می‌رسانیم) از واریانس عامل «مفهوم اخلاق شهروندی» را تبیین می‌نماید. مقدار ۰/۳۳ نیز مقدار خطا می‌باشد (مقدار واریانس که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می‌گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۵.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد حقوق شهروندی

بار عاملی گویه اول در بُعد «مفهوم حقوق شهروندی» دارای بار عاملی (۰/۸۲) می باشد. به عبارت دیگر سوال اول «آمیخته ای از وظایف و مسئولیت های شهروندان در قبال یکدیگر» تقریباً ۶۷ درصد (۰/۸۲) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «مفهوم حقوق شهروندی» را تبیین می نماید. مقدار ۰/۳۳ نیز مقدار خطا می باشد (مقدار واریانسی که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۶.۲.۸ تحلیل عاملی بُعد مشارکت شهروندی

بار عاملی زیرمؤلفه اول در بُعد «مفهوم مشارکت» دارای بار عاملی (۰/۵۹) می باشد. به عبارت دیگر سوال اول «شرکت در امور اجتماعی و شهری» تقریباً ۳۵ درصد (۰/۵۹) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «مفهوم مشارکت» را تبیین می نماید. مقدار ۰/۶۶ نیز مقدار خطا می باشد (مقدار واریانسی که توسط سوال اول قابل تبیین نیست)، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می گردد.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۷.۲.۸ تحلیل عاملی الگوی توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران

بار عاملی متغیر «مفهوم فرهنگ و شهروندی» دارای بار عاملی (۰/۸۶) می باشد. به عبارت دیگر متغیر «مفهوم فرهنگ و شهروندی» تقریباً ۷۴ درصد (۰/۸۶) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران» را تبیین می نماید.

خروجی بعدی مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است.

۹. برازش مدل

شاخص های نیکویی برازش یکی از اهداف اصلی در استفاده از مدلسازی معادلات ساختاری، شناخت میزان همخوانی بین داده های تجربی با مدل مفهومی و نظری است. برای شناخت میزان همخوانی داده های تجربی و مدل مفهومی از شاخص ها و معیارهایی استفاده می شود که به آنها شاخص های نیکویی برازش می گویند. در مدل اندازه گیری از شاخص های متفاوتی برای حصول اطمینان از نیکویی برازش مدل استفاده می شود. در جدول ۱۰ شاخص های محاسبه شده و مقدار استاندارد آورده شده است. مقایسه آن دو نشان می دهد که همخوانی بین داده های تجربی با مدل مفهومی و نظری وجود دارد.

جدول ۱۰. برازش مدل

شاخص های فرعی					شاخص اصلی		*
CFI	NFI	AGAI	GFI	PNFI	RMSEA	X2/DF	نام شاخص
بیشتر ۰/۹	بیشتر ۰/۹	بیشتر ۰/۸	بیشتر ۰/۸	بیشتر از ۰/۵	کمتر از ۰/۰۸	کمتر از ۳	مقدار استاندارد
۰/۸۹	۰/۹	۰/۹۰۲	۰/۹۲	۰/۶۱۱	۰/۰۶۴	۲/۵۴	مقدار مدل

۱۰. یافته: چهار

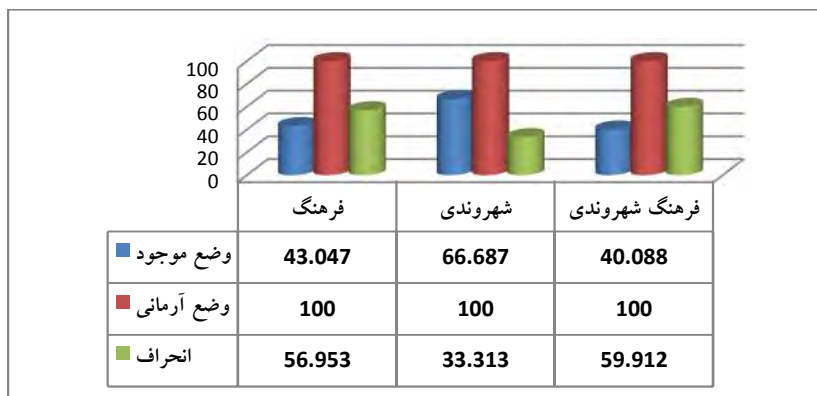
۱.۱۰ اندازه‌گیری وضع موجود شاخص‌ها و ابعاد توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران

۱.۱.۱۰ بُعد مفهوم فرهنگ و شهروندی

جهت سنجش وضعیت موجود مولفه‌ها از آزمون t استفاده شده است که خروجی نرم‌افزار spss در جداول مربوطه منعکس شده است. به طور کلی جهت مقایسه میانگین نمره پاسخ دهندگان در هر متغیر با حد متوسط پرسشنامه می‌توان از آزمون آماری t یا Z استفاده کرد. در صورتی که تفاوت بین میانگین محاسبه شده و حد متوسط پرسشنامه مثبت بوده و آزمون Z حداقل در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha = 0.05$) معنی‌دار باشد، در این صورت می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت موجود شاخص‌های مورد بحث مثبت است و یا به عبارتی اندازه وضع موجود موضوع مورد بررسی در حد مطلوبی است. اما چنانچه میانگین محاسبه شده کمتر از حد متوسط باشد حاکی از منفی بودن وضعیت است و یا به عبارتی پاسخ دهندگان میزان وضعیت موجود شاخص‌های مورد بحث کم می‌دانند. رد فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد نیز به معنی آن است که اندازه وضعیت موجود شاخص‌های مورد بحث از لحاظ آماری معنی‌دار است.

جدول ۱۱. بررسی وضع موجود بُعد مفهوم فرهنگ و شهروندی

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد	اندازه t	درصد معنی داری
فرهنگ	۱۱	۸۹	۴۳/۰۴۷	۱۱/۹۲۳	-۳/۴۴۱	۰/۰۰۱
شهروندی	۱۰	۸۰	۶۶/۶۸۷	۱۳/۲۰۹	۷/۰۱۵	۰/۰۰۰
فرهنگ شهروندی	۱۰	۸۰	۴۰/۰۸۸	۱۵/۱۷۳	-۵/۴۵۶	۰/۰۰۰

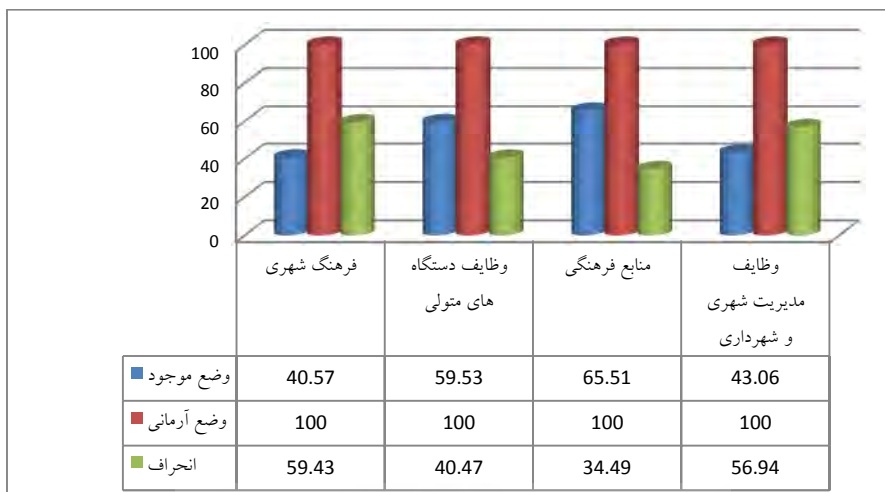
نمودار ۱. نمودار بُعد مفهوم فرهنگ و شهروندی

با توجه به جدول ۱۱، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر فرهنگ و شهروندی از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه های بُعد مفهوم فرهنگ و فرهنگ شهروندی در سوالات مذکور رضایت ندارند. و طبق نمودار ۱ تمام متغیرها از حالت مطلوب فاصله دارند و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. لذا پاسخ دهندگان از وضعیت متغیر شهروندی در سوالات مذکور نسبتاً رضایت دارند.

۲.۱.۱۰ بُعد مدیریت شهری و شهرداری

جدول ۱۲. بررسی وضع موجود بُعد مدیریت شهری و شهرداری

درصد معنی داری	اندازه t	انحراف استاندارد	میانگین	بیشترین	کمترین	مقایسه مقدار متوسط ۵۰
۰/۰۰۱	-۷/۱۶۹	۸/۳۲۱	۴۰/۵۷	۸۰	۱۱	فرهنگ شهری
۰/۰۰۱	۶/۰۷۶	۱۲/۳۲۵	۵۹/۵۳	۸۷	۱۴	وظایف دستگاه های متولی
۰/۰۰۱	۸/۸۵۴	۱۰/۸۲۹	۶۵/۵۱	۸۸	۱۸	منابع فرهنگی
۰/۰۰۱	-۶/۲۲۷	۹/۴۳۱	۴۳/۰۶	۸۴	۱۰	وظایف مدیریت شهری و شهرداری

نمودار ۲. نمودار بُعد مدیریت شهری و شهرداری

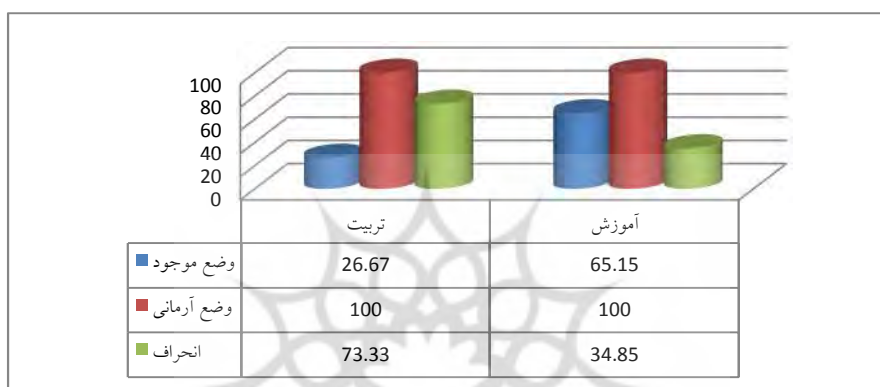
با توجه به جدول ۱۲، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر وظایف دستگاه های متولی و منابع فرهنگی از میزان متوسط بیشتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه وظایف دستگاه های متولی و منابع فرهنگی در سوالات مذکور رضایت دارند. و متغیرهای وظایف دستگاه های متولی و منابع فرهنگی از حالت مطلوب فاصله کمتری دارند نسبت به سایر مولفه ها.

میانگین نمره های بدست آمده برای متغیرهای فرهنگ شهری و وظایف مدیریت شهری و شهرداری از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه های فرهنگ شهری و وظایف مدیری شهری و شهرداری در سوالات مذکور رضایت ندارند. و براساس نمودار ۲ متغیرهای فرهنگ شهری و وظایف مدیریت شهری و شهرداری از حالت مطلوب فاصله دارند و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد.

۳.۱.۱۰ بُعد تربیت و آموزش شهروندی

جدول ۱۳. بررسی وضع موجود بُعد تربیت و آموزش شهروندی

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	اندازه t	درصد معنی داری
تربیت	۹	۸۱	۲۶/۶۷	-۴۵/۲۲۸	۰/۰۰۱
آموزش	۲۳	۸۹	۶۵/۱۵	۲۰/۳۷۱	۰/۰۰۱

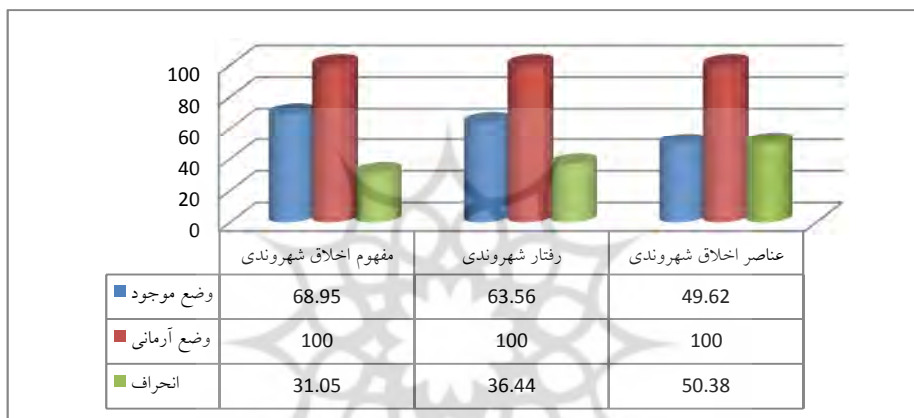
نمودار ۳. نمودار بُعد تربیت و آموزش شهروندی

با توجه به جدول ۱۳، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر تربیت از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی تربیت در سوالات مذکور رضایت ندارند. و متغیر تربیت از حالت مطلوب فاصله دارد و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر آموزش از میزان متوسط بیشتر می باشد، لذا می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی آموزش در سوالات مذکور رضایت دارند. و طبق نمودار ۳ آموزش از حالت مطلوب فاصله کمتری دارد و از قابلیت بهبود برخوردار می باشد.

۴.۱.۱۰ بُعد اخلاق شهروندی

جدول ۱۴. بررسی وضع موجود بُعد اخلاق شهروندی

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	اندازه ۴	درصد معنی داری
مفهوم اخلاق شهروندی	۱۰	۷۷	۶۷۵	۱۰/۶۸۴	۰/۰۰۰
رفتار شهروندی	۱۳	۷۸	۶/۵۶	۹/۳۳۷	۰/۰۰۰
عناصر اخلاق شهروندی	۱۱	۶۳	۴/۶۲	-۰/۵۱۲	۰/۶۰۹

نمودار ۴. نمودار بُعد اخلاق شهروندی

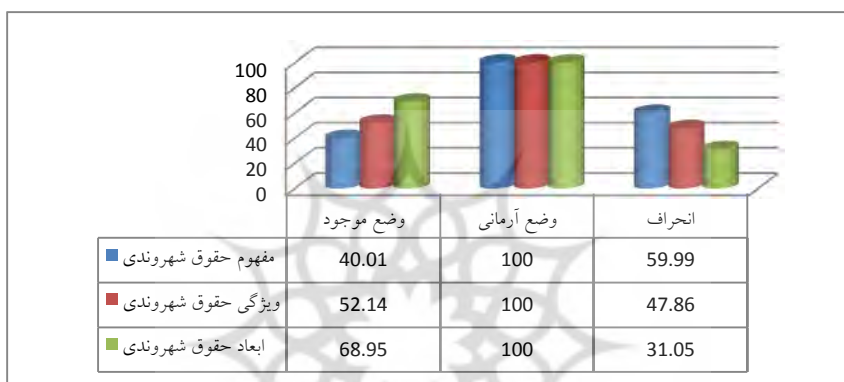
با توجه به جدول ۱۴، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر عناصر اخلاق شهروندی در حد متوسط می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی عناصر اخلاق شهروندی در سوالات مذکور در حد متوسط رضایت دارند. طبق نمودار ۴ متغیر عناصر اخلاق شهروندی از حالت مطلوب فاصله دارند و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد.

میانگین نمره های بدست آمده برای متغیرهای مفهوم اخلاق شهروندی و رفتار شهروندی از میزان متوسط بیشتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه های مفهوم اخلاق شهروندی و رفتار شهروندی در سوالات مذکور رضایت دارند. و طبق نمودار فوق متغیرها از حالت مطلوب فاصله کمتری نسبت به سایر متغیرها دارند.

۵.۱.۱۰ بُعد حقوق شهروندی

جدول ۱۵. بررسی وضع موجود بُعد حقوق شهروندی

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	اندازه t	درصد معنی داری
مفهوم حقوق شهروندی	۱۰	۷۳	۴۰/۰۱	-۵/۸۲۸	۰/۰۰۱
ویژگی حقوق شهروندی	۱۱	۸۱	۵۲/۱۴	۱/۲۳۸	۰/۲۰۶
ابعاد حقوق شهروندی	۱۱	۸۵	۶۸/۹۵	۷/۷۲۵	۰/۰۰۱

نمودار ۵. نمودار بُعد حقوق شهروندی

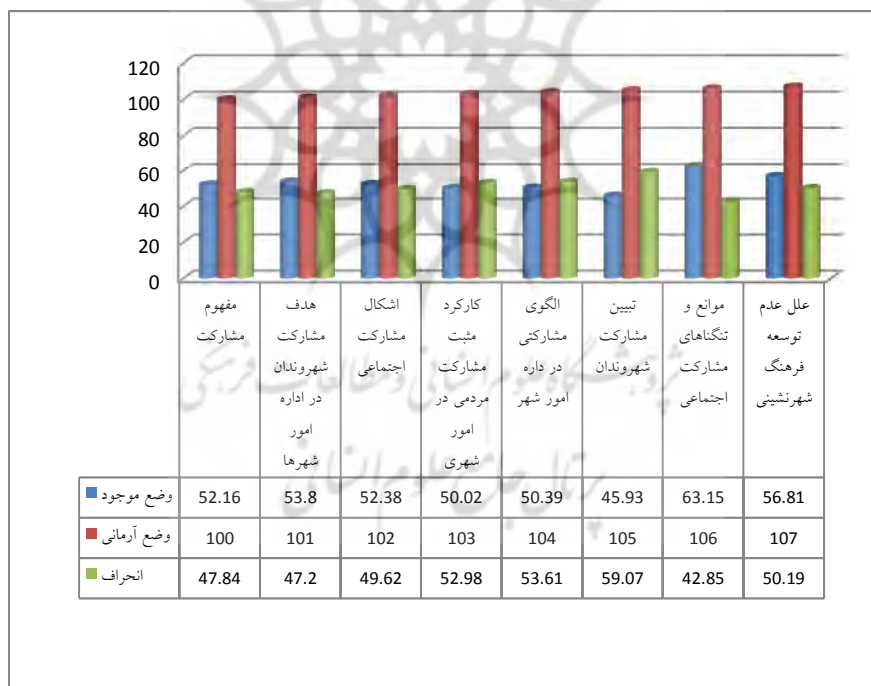
با توجه به جدول ۱۵، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر مفهوم حقوق شهروندی از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی مذکور در سوالات مذکور رضایت ندارند. و طبق نمودار ۵ متغیر مفهوم حقوق شهروندی از حالت مطلوب فاصله دارد و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر ابعاد حقوق شهروندی از میزان متوسط بیشتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ابعاد حقوق شهروندی در سوالات مذکور رضایت دارند.

میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر ویژگی حقوق شهروندی در حد متوسط می باشد، لذا می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ابعاد ویژگی حقوق شهروندی در سوالات مذکور در حد متوسط رضایت دارند.

۶.۱.۱۰ بُعد مشارکت شهروندی

جدول ۱۶. بررسی وضع موجود بُعد مشارکت شهروندی

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	اندازه t	درصد معنی داری
مفهوم مشارکت	۱۰	۷۸	۵/۱۶	۱/۷۶۷	۰/۰۷۹
هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها	۱۰	۸۳	۵۳/۸	۲/۴۳۲	۰/۰۱۶
اشکال مشارکت اجتماعی	۱۶	۸۰	۵/۳۸	۲/۱۹۷	۰/۰۲۹
کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری	۱۰	۷۲/۵	۵/۰۲	۰/۰۲۴	۰/۹۸۱
الگوی مشارکتی در اداره امور شهر	۱۰	۷۴	۵/۳۹	۰/۳۳۹	۰/۷۳۵
تبیین مشارکت شهروندان	۱۰	۶۸	۴/۹۳	۳/۷۳۱	۰/۰۰۰
موانع و تنگناهای مشارکت اجتماعی	۱۰	۹۰	۶/۱۵	۸/۱۶۹	۰/۰۰۰
علل عدم توسعه فرهنگ شهروندپسینی	۱۰	۷۹/۵۶	۵/۸۱	۶/۰۸۲	۰/۰۰۰

نمودار ۶. نمودار بُعد مشارکت شهروندی

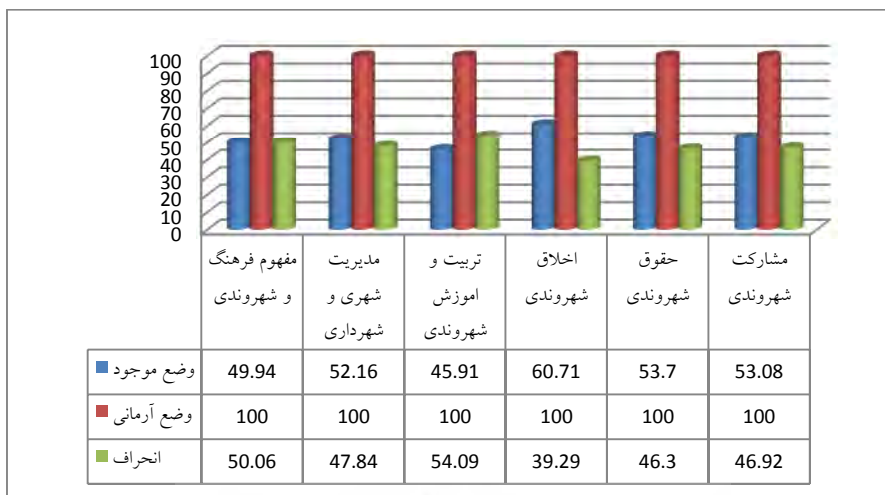
با توجه به جدول ۱۶، میانگین نمره های بدست آمده برای تبیین مشارکت شهروندان از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی تبیین مشارکت شهروندان در سوالات مذکور رضایت ندارند. و طبق نمودار ۲۶-۴ متغیر تبیین مشارکت شهروندان از حالت مطلوب فاصله دارند و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد.

علیرغم اختلاف نظر بیشتر جامعه نمونه در زمینه مفهوم مشارکت، هدف مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، اشکال مشارکت اجتماعی، کارکرد مثبت مشارکت مردمی در امور شهری، الگوی مشارکتی در دایره امور شهر، که طبق نمودار ۶ اندازه وضع موجود این متغیرها به ترتیب برابر است با ۵۲/۱۶، ۵۳/۸، ۵۲/۳۸، ۵۰/۰۲ است، باز هم از حالت مطلوب فاصله دارد و به همراه سایر مولفه های از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. میانگین نمره های بدست آمده برای موانع و تنگناهای مشارکت اجتماعی و علل عدم توسعه فرهنگ شهرنشینی از میزان متوسط بیشتر می باشد، لذا می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی موانع و تنگناهای مشارکت اجتماعی و علل عدم توسعه فرهنگ شهرنشینی در سوالات مذکور نسبتاً رضایت دارند.

۷.۱.۱۰ مولفه های توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران

جدول ۱۷. بررسی وضع موجود مولفه های توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران

مقایسه مقدار متوسط ۵۰	کمترین	بیشترین	میانگین	اندازه t	درصد معنی داری
۱۰	۸۹	۴۹/۹۴	-۰/۶۶۴	۰/۷۲۱	مفهوم فرهنگ و شهروندی
۱۰	۸۸	۵۲/۱۶	۱/۲۴۷	۰/۴۱۰	مدیریت شهری و شهرداری
۹	۸۹	۴۵/۹۱	-۷/۸۱۹	۰/۰۰۰	تربیت و آموزش شهروندی
۱۰	۷۸	۶۰/۷۱	۷/۳۱۸	۰/۰۰۰	اخلاق شهروندی
۱۰	۸۵	۵۳/۷	۱/۸۰۶	۰/۳۳۴	حقوق شهروندی
۱۰	۸۳	۵۳/۰۸	۱/۶۱۷	۰/۳۵۲	مشارکت شهروندی

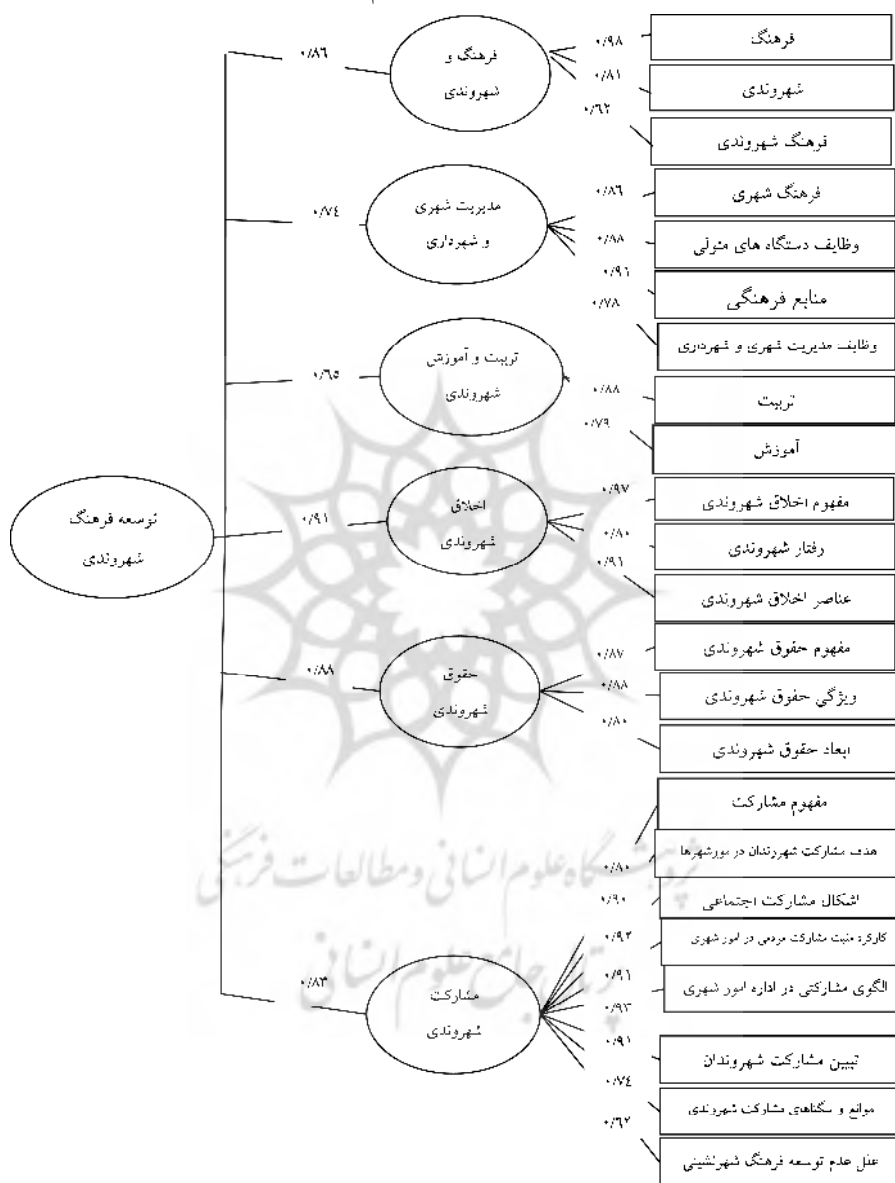

نمودار ۷. نمودار بُعد توسعه فرهنگ شهروندی

با توجه به جدول ۱۷، میانگین نمره های بدست آمده برای متغیر تربیت و آموزش شهروندی از میزان متوسط کمتر می باشد، می توان گفت که پاسخ دهندگان از وضعیت موجود مولفه ی آموزش شهروندی در سوالات مذکور رضایت ندارند و طبق نمودار ۷ متغیر تربیت و آموزش شهروندی از حالت مطلوب فاصله دارند و از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. علیرغم اختلاف نظر بیشتر جامعه نمونه در زمینه مفهوم فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی که اندازه وضع موجود این متغیرها به ترتیب برابر است با ۴۹/۹۴، ۵۲/۱۶، ۵۳/۷، ۵۳/۰۸ است، از حالت مطلوب فاصله دارد و به همراه سایر مولفه های از قابلیت بهبود بالایی برخوردار می باشد. میانگین نمره های بدست آمده برای اخلاق شهروندی از میزان متوسط بیشتر می باشد، لذا می توان گفت که پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه ی اخلاق شهروندی در سوالات مذکور نسبتاً رضایت دارند.

۱۱. یافته: پنج

مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران کدام است

۱۲. نتیجه‌گیری

امروزه، فرهنگ شهروندی محصول و محمل تعهد و مسئول بودن عناصر مختلف جامعه است و برای تحقق آن نیازمند یک حرکت دو سویه هستیم، نقش شهروندان و انجام تعهدات شهروندی در توسعه فرهنگ شهروندی بسیار حایز اهمیت است زیرا شهروندان عناصر شناور و پویای جامعه محسوب می‌شوند و در عرصه‌های مختلف جامعه حضور دارند. فرهنگ شهروندی به عنوان مؤلفه‌ی کلیدی توسعه اجتماعی و فرهنگی مورد توجه اندیشمندان و صاحب نظران قرار گرفته است از سویی تحقق مفهوم و شکل‌گیری ایده شهروندی، نیازمند وجود بستری مناسب و زمینه ساز می باشد که از آن به عنوان جامعه مدنی یاد می‌شود. کیفیت مشارکت شهروندان در امور جامعه، از شاخص‌های اساسی توسعه یافتگی و از الزامات اساسی سرمایه اجتماعی در هر جامعه مدنی محسوب می‌شود. عناصر کلیدی فرهنگ شهروندی، همواره از طرف محققان و صاحب نظران، از ادوار باستان تا کنون مورد بحث و چالش قرار گرفته است. از ضروریات دستیابی به شاخص‌های توسعه، تعیین میزان نهادینه شدن فرهنگ شهروندی می‌باشد.

در این پژوهش به منظور آرایه مدل توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران، با استفاده از تحلیل محتوای استقرایی؛ با شناسایی ۷۸۷ کد مفهوم، کدگذاری و دسته بندی آنها در سه مرحله نهایتاً ۱۷۳ شاخص اصلی؛ در شش بعد و ۲۳ مولفه، تبیین و در ادامه با استفاده از تکنیک دلفی سه مرحله ای در بین ۳۲ نفر از خبرگان علمی و اجرایی، این شاخص‌ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت. نهایتاً مدلی برای توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران در شش بعد مفهوم فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی ارائه شد.

در مرحله دوم تحقیق، حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد و پس از گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش در دو سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری (نظیر فراوانی، درصد و میانگین) و سطح استنباطی (آزمون لوین، آزمون تی تست)، تحلیل عاملی تأییدی، با استفاده از Spss 22 و Lisrel 8.54 و Excel صورت گرفت. معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده سطوح فرهنگ و شهروندی، مدیریت شهری و شهرداری، تربیت و آموزش شهروندی، اخلاق شهروندی، حقوق شهروندی، مشارکت شهروندی نشان داد که تمامی ضرایب بدست آمده،

معنادار می‌باشند. یافته‌های حاصل از تحلیل ابعاد بیانگر آن بود که از بین ابعاد اخلاق شهروندی با میانگین (۰/۹۱) و حقوق شهروندی با میانگین (۰/۸۶) کمترین تاثیر را در توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران را داشته و پاسخ دهندگان با وضعیت موجود مولفه‌های دیگر در سوالات مذکور رضایت نداشته و نظرات منفی دارند. ضمناً همه‌ی مولفه‌ها در امر توسعه فرهنگ شهروندی در کلان شهر تهران از قابلیت بهبود بالا برخوردار می‌باشند.

کتابنامه

- اسماعیلی، احسان. (۱۳۹۲). شهروند فرهنگی؛ فرهنگی شدن شهروندی. روزنامه مردم مشهد. موسسه فرهنگی شهرآرا. چاپ چهاردهم دی ماه.
- بایگانی، بهمن. آذری، س.ح. (۱۳۹۲). شهروندی فرهنگی و لزوم دسترسی به گستره رسانه‌ای در شهرهای چندفرهنگی. اولین همایش ملی مدیریت یکپارچه شهری و نقش آن در توسعه پایدار شهری. دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج.
- شیرکوند، شهرام. (۱۳۹۴). نقش روابط اجتماعی در فرهنگ شهروندی. روزنامه همشهری. ششم اردیبهشت.
- صادقی، ع؛ موسوی، م و دلبری، س (۱۳۹۰) شهرداری به مثابه یک نهاد اجتماعی و شکل‌گیری شهروندان فرهنگی، مندرج در: مجموعه مقالات همایش علمی شهرداری به منزله نهاد اجتماعی، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، جلد چهارم، تهران: تیسرا.
- عاملی، س ر، (۱۳۸۰)، تعامل جهانی شدن، شهروندی، و دین، نامه علوم اجتماعی، پائیز و زمستان، شماره ۱۸، تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- فاضلی، نعمت. (۱۳۸۶). شهروندی فرهنگی و فرهنگی شدن شهروندی. تهران: انتشارات علامه.
- فتحی، س و علاف‌بهبهانی، ز (۱۳۹۲) تحقق شهرداری به عنوان نهاد اجتماعی با تأکید بر آموزش شهروندی، مجموعه مقالات همایش علمی شهرداری به منزله نهاد اجتماعی، جلد پنجم، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، تهران: تیسرا.
- منافی شرف‌آباد، ک (۱۳۹۲) آموزش شهروندی محیط زیست، راهکار مشارکت اجتماعی شهروندان برای تحقق توسعه پایدار شهری، مجموعه مقالات همایش علمی شهرداری به منزله نهاد اجتماعی، جلد پنجم، تهران: تیسرا.
- رحیمی، محبوبه، (۱۳۸۶)، بررسی میزان درک از شهروندی در بین دانشجویان دانشکده ادبیات علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، دانشکده ادبیات علوم انسانی، مشهد
- فالکس، ک (۱۳۸۱). «شهروندی»، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: امیرکبیر.

کوشا، محمدمهدی، (۱۳۸۷)، دانستنی های سیاست (شهروندی)، تهران، انتشارات دفتر برنامه ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم.

کیویستو، پیتر، (۱۳۸۷)، اندیشه های بنیادی در جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی
مشایخی و همکاران (۱۳۹۰)، استراتژی های تحقق نهاد اجتماعی در شهر و شهروندان، مجموعه مقالات نخستین همایش علمی شهرداری به منزله نهاد اجتماعی، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، اسفند.

Faulks, K. (2000). Citizenship .London :Routledge.

McEven, Ch (2003).Bringing Government to the People: Woman Local governance and Community

Potter, j (2002) .The Challenge of Education for Active Citizenship .- vol44 . Number2 . pp 57-66 .www .emeraldin sight, com.

Arthur, Y & Davison, Y., (2000), Social Literacy and & Citizenship Education in the School Curriculum: The Curriculum Journal, Vol. 11, No.1.

